

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
ВОЈНА АКАДЕМИЈА

СТУДИЈСКИ ПРОГРАМ: ЕКОНОМИЈА ОДБРАНЕ
МАСТЕР АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ

Улога и значај показатеља привредног раста на систем одбране
(Мастер рад)

Кандидат:
потпоручник
Александра Илић

Професор:
пуковник
доцент др Милан Михајловић

Београд, 2026. година

Садржај:

1	Увод	3
1.1	Проблем и предмет истраживања	3
1.2	Значај истраживања	3
1.3	Циљ и хипотезе истраживања	4
1.3.1	Генерална (општа) хипотеза	4
1.3.2	Посебне хипотезе истраживања.....	5
1.4	Структура рада.....	6
2	Појам привредног раста, индикатори и значај привредног раста	8
2.1	Појам и одреднице привредног раста	8
2.2	Главни показатељи привредног раста	10
2.3	Значај одрживог привредног раста.....	13
3	Систем одбране, структура и финансирање	17
3.1	Појам и компоненте система одбране.....	17
3.2	Финансирање сектора одбране.....	21
3.3	Значај модернизације и технолошког развоја у систему одбране.....	24
4	Повезаност привредног раста и система одбране и утицај привредног раста	27
4.1	Утицај привредног раста на капацитете одбране.....	27
4.2	Повратни утицај војних издатака на привреду.....	30
4.3	Геостратешки аспекти и економска стабилност	33
4.4	Утицај показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије.....	37
4.4.1	Утицај бруто домаћег производа на систем одбране Републике Србије	37
4.4.2	Утицај инвестиција на систем одбране Републике Србије	38
4.4.3	Утицај јавних прихода на систем одбране Републике Србије.....	38
4.4.4	Утицај нивоа продуктивности на систем одбране Републике Србије.....	39
4.4.5	Практични примери утицаја показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије.....	40
4.5	Утицај показатеља привредног раста на систем одбране Савезне Републике Немачке.....	42
4.5.1	Утицај БДП на систем одбране СР Немачке	42
4.5.2	Утицај инвестиција на систем одбране СР Немачке	43
4.5.3	Утицај јавних прихода на систем одбране СР Немачке	43
4.5.4	Утицај нивоа продуктивности на систем одбране СР Немачке	44
4.6	Утицај показатеља привредног раста на систем одбране Републике Северне Македоније.....	46
4.6.1	Утицај БДП на систем одбране Републике Северне Македоније	46
4.6.2	Утицај инвестиција на систем одбране Републике Северне Македоније.....	47
4.6.3	Утицај јавних прихода на систем одбране Републике Северне Македоније ..	48
4.6.4	Утицај нивоа продуктивности на систем одбране Републике Северне Македоније	48
4.7	Компаративна анализа утицаја показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије, Савезне Републике Немачке и Република Северне Македоније	50
4.7.1	Компаративна анализа БДП-а	50
4.7.2	Компаративна анализа капиталних инвестиција	52
4.7.3	Компаративна анализа јавних прихода	56
4.7.4	Компаративна анализа нивоа продуктивности	59
5	Закључак.....	62
	Преглед слика, графикана и табела	67
	Литература	68

1 Увод

1.1 Проблем и предмет истраживања

Опредељујући се за предмет истраживања овог проблема пошли смо од више ставова:

- Економска основа једне државе све више добија на значају као фундаментална подлога за ираду и одржавање ефикасности и функционалности система одбране.
- Привредни раст, као један од основних показатеља економске снаге и стабилности једне земље, представља суштински фактор у креирању државне стратегије одбране, али и обезбеђењу ресурса неопходних за унапређивање безбедносних капацитета.
- Систем одбране подразумева се као један од најсложенијих и најресурснијих подсистема у државној управи. Његово функционисање и унапређење директно су условљени нивоом развоја економије и спремношћу неке државе да обезбеди финансијска средства за модернизацију, обуку и логистичку подршку државе.

Под појмом „привредни раст“ подразумева се процес повећања укупне производње добара и услуга у једној земљи током одређеног временског периода.

Систем одбране Републике Србије је део система националне безбедности који сам по себи подразумева јединствену целину нормативно, структурно и функционално уређену који као циљ има заштиту суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности Републике Србије од свих видова угрожавања како споља тако и унутар саме државе у сваком тренутку (у миру, рату или пак ванредном стању).

1.2 Значај истраживања

Значај нашег истраживања заснива се на доприносу приликом бољег разумевања везе између показатеља привредног раста и система одбране.

У претходним истраживањима овог и сличних проблема долази се до закључака као што су:

- Економска основа једне државе све више добија на значају као подлога за изградњу система одбране и на одржавање његове ефикасности и функционалности.
- Привредни раст као један од основних показатеља економске снаге и стабилности једне земље представља суштински фактор у креирању државне стратегије, али и обезбеђивању ресурса неопходних за унапређење његових капацитета.

- Постоји све већа потреба за истраживањем повезаности између система одбране и свих његових чиниоца и чиниоца економске стабилности државе међу којима се сврстава и привредни раст заједно са свим његовим показатељима.
- Привредни раст се мери различитим показатељима међу којима су најзначајнији бруто домаћи производ (БДП), стопа запослености, степен индустријализације, ниво инвестиција, инфлација и други.
- Издавања за одбрану као једне од највећих и најбитнијих аспеката државе представљају директан израз приоритета националне безбедности и способности државе да одговори на све изазове који јој прете.
- Систем одбране подразумева се за један од најсложенијих и најресурснијих подсистема у оквиру државне безбедности.

1.3 Циљ и хипотезе истраживања

У фокусу овог рада налази се истраживање начина на који привредни раст утиче на структуру, капацитете и делотворност система, као и анализирање повратног утицаја система одбране на економију целе државе.

Хипотезе омогућавају дефинисање експеримента или тестирања. Оне се искуствено проверавају тако што се:

- Дедукује исказ из хипотезе и помоћних исказа,
- Поставља питање да ли је тај исказ истинит или лажан,
- Утврђује истинитост истраживања и
- Закључује о истинитости саме хипотезе.

У овом истраживању дефинисали смо опште и посебне хипотезе.

1.3.1 Генерална (општа) хипотеза

Показатељи привредног раста као што су бруто домаћи производ (бдп), инвестиције, јавни приходи и ниво продуктивности имају директан утицај на висину и структуру буџетских издавања за војску.

1.3.2 Посебне хипотезе истраживања

Прва посебна хипотеза

Постоји позитивна и статистички значајна повезаност између бруто домаћег производа и нивоа развијености система одбране, при чему раст БДП-а представља један од кључних економских предуслова за јачање одбрамбених капацитета државе.

Друга посебна хипотеза

Постоји позитивна повезаност између нивоа инвестиција и развијености система одбране, при чему повећање инвестиционих улагања у привреди, а посебно у области инфраструктуре, технологије и индустријске производње, омогућава јачање одбрамбених капацитета државе.

Трећа посебна хипотеза

Постоји позитивна повезаност између нивоа јавних прихода и развијености система одбране, при чему већи обим и стабилност јавних прихода омогућавају држави да обезбеди поуздан и дугорочно одржив извор финансирања за одбрамбени сектор.

Четврта посебна хипотеза

Постоји позитивна повезаност између нивоа продуктивности и развијености система одбране, при чему раст продуктивности у привреди доприноси јачању укупних економских капацитета државе и стварању већег фискалног простора за финансирање одбрамбеног сектора.

1.4 Структура рада

У првом делу рада биће дефинисано теоријско одређивање појма „привредни раст“ и његових основних показатеља. Биће дефинисани појмови привредног раста, економског развоја и фактори који утичу на њихово остваривање. Посебна пажња биће посвећена бруто домаћем производу, инвестицијама, јавним приходима и нивоу продуктивности као најзначајнијим показатељима привредног раста. Биће анализиран њихов значај за економску стабилност и развој државе, као и њихова повезаност са финансијским могућностима државе.

У другом делу рада биће дефинисан систем одбране и његове основне карактеристике. Биће дефинисан појам „систем одбране“, његова структура, организација и функције у систему националне безбедности. Посебна пажња биће посвећена анализирању извора финансирања система одбране и значај економских ресурса за његово функционисање. Указаће се на значају инвестиција и модернизације, унапређења одбрамбених способности државе. На тај начин биће успостављена теоријска основа за анализу утицаја привредног раста на систем одбране.

У трећем делу рада биће извршена анализа утицаја показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије, Савезне Републике Немачке и Републике Северне Македоније. Најпре ће бити објашњена повезаност привредног раста и система одбране, након чега ће бити анализиран утицај показатеља привредног раста као што су: БДП-а, инвестиције, јавни приходи и ниво продуктивности у свакој од посматраних држава. Дефинисаћемо специфичности економског развоја Републике Србије, Савезне Републике Немачке и Републике Северне Македоније, као и начин на који показатељи привредног раста утичу на финансирање, модернизацију и развој њихових система одбране. Анализа ће бити заснована на релевантним статистичким показатељима и научним изворима, што ће омогућити сагледавање резултата у правом светлу.

У четвртом делу рада биће извршена компаративна анализа Републике Србије, Савезне Републике Немачке и Републике Северне Македоније. Биће извршено поређење утицаја анализираних показатеља привредног раста на системе одбране наведених држава. Извржићемо анализу сличности и разлика у нивоу економског развоја и њиховом утицају на финансирање и развој система одбране. Након анализе наведених података извршићемо

сагледавање предности и недостатака сваког од наведених система, као и могућности за унапређење система одбране Републике Србије.

У петом, закључном делу рада дефинисаће се закључна запажања о раду. Биће сумирани најзначајнији резултати истраживања и изведени закључци у складу са горе постављеним циљевима и хипотезама. Биће приказан научни и практични значај добијених резултата, као и њихова применљивост у области система одбране Републике Србије. Такође, у овом делу биће наведена поједина ограничења која су уочена у току самог истраживања и предлози за будућа научна истраживања која су заснована на истој или сличним темама. Самим тим биће заокружен сам рад, изведена коначна анализа и изведене поуке из целокупног истраживања.

2 Појам привредног раста, индикатори и значај привредног раста

2.1 Појам и одреднице привредног раста

Привредни раст представља један од најзначајнијих појмова у економској теорији и пракси, јер одражава способност једне националне економије да током времена повећава обим производње добара и услуга.¹ Он се најчешће мери кроз стопу раста бруто домаћег производа (БДП), који представља укупну вредност свих финалних добара и услуга произведених у оквиру једне државе у одређеном временском периоду.² Повећање БДП-а указује на ширење економских активности, раст производних капацитета и јачање привредне снаге државе. Због тога се привредни раст сматра једним од основних показатеља економске успешности и развијености једне земље.

Значај привредног раста огледа се у његовом утицају на бројне аспекте друштвеног и економског живота. Континуирани раст производње и економске активности ствара услове за отварање нових радних места, повећање запослености и раст прихода становништва. Истовремено, већи економски учинак омогућава држави да прикупља више буџетских прихода, што ствара простор за већа улагања у образовање, здравство, инфраструктуру, науку, социјалну заштиту и систем одбране.³ На тај начин привредни раст доприноси подизању животног стандарда грађана и унапређењу укупног квалитета живота у друштву.

Иако се појмови привредног раста и економског развоја често користе као синоними, између њих постоје значајне разлике. Привредни раст се пре свега односи на квантитативно повећање економске активности и производње, док економски развој подразумева шири процес који обухвата и структурне промене у привреди, технолошки напредак, повећање продуктивности, јачање институција и побољшање животних услова становништва. Другим речима, привредни раст представља неопходан, али не и довољан услов за постизање свеобухватног економског развоја. Земља може бележити висок раст

¹ Azam, M. (2020). Does military spending stifle economic growth? The empirical evidence from non- OECD countries, *Heliyon*, 6 (12).

² Dunne, J.P. , Tian , N. (2016). Military expenditure and economic growth, 1960-2014. *Economics od Peace and Security Journal*, 11(2).

³ Hasanov, R. I., Rustamov, T., Alibeyli, A., Huseynova, E., Safarli, A. (2025). The impact of military allocations on economic development: Insights from the South Caucasus region. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 15(3).

БДП-а, али уколико тај раст није праћен побољшањем социјалних услова, смањењем сиромаштва и унапређењем квалитета живота, његови позитивни ефекти могу бити ограничени.

На привредни раст утиче велики број међусобно повезаних фактора. Међу најважнијим факторима издвајају се расположивост природних ресурса, ниво акумулације капитала, технолошки развој, образовање и квалификациона структура радне снаге, као и квалитет институција и економских политика. Савремене економије све више заснивају свој раст на знању, иновацијама и технолошком напретку, због чега људски капитал постаје један од кључних покретача дугорочног економског напретка. Улагање у образовање, истраживање и развој доприноси повећању продуктивности рада, јачању конкурентности привреде и стварању услова за одржив економски раст.

Посебан значај за привредни раст има институционално окружење. Стабилан политички систем, ефикасна јавна управа, владавина права и правна сигурност представљају важне предуслове за привлачење инвестиција и подстицање предузетничких активности. Са друге стране, политичка нестабилност, корупција и неефикасне институције могу значајно успорити економски развој и ограничити потенцијале привредног раста. Због тога се квалитет институција све чешће препознаје као један од кључних фактора који одређују економску успешност држава.

У условима глобализације, привредни раст је све више повезан са степеном укључености националних економија у међународне економске токове. Развој међународне трговине, прилив страних директних инвестиција, приступ страним тржиштима и трансфер савремених технологија могу значајно допринети убрзању економског раста. Истовремено, глобална повезаност доноси и одређене ризике, јер националне економије постају осетљивије на међународне кризе, поремећаје у ланцима снабдевања и промене на светским финансијским тржиштима.⁴

Савремени концепт привредног раста све више наглашава потребу за његовом одрживошћу. Поред економске ефикасности, неопходно је водити рачуна и о социјалној праведности, заштити животне средине и рационалном коришћењу природних ресурса. Одрживи привредни раст подразумева стварање услова у којима ће економски напредак бити остварен без угрожавања могућности будућих генерација да задовоље сопствене

⁴ Barro R. J. , Sala i Martin X. (2004). *Economic Growth* (2nd ed.). Cambridge, MA: MIT Press.

потребе. У том контексту, све већи значај добијају зелене технологије, обновљиви извори енергије и модели циркуларне економије који омогућавају дугорочан развој уз минималан негативан утицај на животну средину.

Разумевање природе привредног раста и фактора који га условљавају од суштинског је значаја за анализу његовог утицаја на функционисање државе и њених институција. Економска снага представља основу финансијске стабилности, политичке независности и националне безбедности. Посебно је важна повезаност привредног раста и система одбране, јер економски развијене државе располажу већим ресурсима за финансирање војних капацитета, модернизацију наоружања, развој одбрамбене индустрије и јачање безбедносних структура. Стога се привредни раст не може посматрати искључиво као економска категорија, већ и као један од темељних фактора друштвене стабилности, националне безбедности и међународног положаја државе.⁵

2.2 Главни показатељи привредног раста

Праћење и мерење привредног раста представља један од основних задатака савремене макроекономске анализе. Како би се што прецизније проценило стање националне економије, економисти и креатори економске политике користе различите макроекономске показатеље који омогућавају праћење економских кретања, идентификацију развојних потенцијала и доношење одговарајућих стратегијских одлука. Ниједан показатељ појединачно не може у потпуности приказати стварно стање привреде, због чега је неопходно њихово заједничко посматрање и анализа.

Најзначајнији и најчешће коришћен показатељ привредног раста јесте бруто домаћи производ (БДП). Он представља укупну тржишну вредност свих финалних добара и услуга произведених унутар граница једне државе током одређеног временског периода, најчешће током једне године. БДП омогућава процену укупне економске активности и служи као основа за поређење економске снаге различитих земаља. Повећање БДП-а обично се тумачи као показатељ економског напретка, раста производње и ширења привредних активности. При анализи привредног раста важно је разликовати номинални и реални БДП. Номинални БДП изражава вредност производње по текућим тржишним ценама, док реални БДП искључује утицај инфлације и пружа прецизнију слику стварног раста производње. Управо се реални БДП најчешће користи као основни показатељ привредног раста јер омогућава упоредиву анализу економских кретања током времена.

⁵ Sweidan, O. D. (2023). Geopolitical risk and military expenditures: Evidence from the US economy. *Russian Journal of Economics*, 9(2).

Поред БДП-а, значајан показатељ економског напретка представљају стопе запослености и незапослености. Запосленост одражава степен искоришћености радне снаге у једној економији и непосредно је повезана са нивоом производње. Раст привредне активности најчешће доводи до повећане потражње за радном снагом, што резултира отварањем нових радних места и смањењем незапослености. Висок ниво запослености не само да повећава производне капацитете привреде већ доприноси и расту дохотка становништва, јачању потрошње и повећању буџетских прихода. Са друге стране, висока стопа незапослености може указивати на структурне проблеме у привреди, недовољан привредни раст или неефикасно функционисање тржишта рада.

Инфлација представља још један важан макроекономски показатељ који се често анализира у контексту привредног раста. Она означава општи раст цена добара и услуга у економији током одређеног периода. Умерена инфлација обично прати растућу економију и може бити знак повећане тражње и економске активности. Међутим, када инфлација достигне високе нивое, њени негативни ефекти могу надмашити користи привредног раста. Висока инфлација смањује куповну моћ становништва, умањује вредност штедње и може створити неизвесност која негативно утиче на инвестиције и привредне активности. Због тога је одржавање ценовне стабилности један од важних циљева економске политике. Ниво инвестиција такође представља један од кључних показатеља и покретача привредног раста. Инвестиције обухватају улагања у производне капацитете, инфраструктуру, нове технологије, истраживање и развој, као и унапређење људских ресурса. Висок ниво инвестиција указује на поверење привредних субјеката у економско окружење и очекивање будућег раста. Инвестиције омогућавају повећање производних капацитета, модернизацију производње и унапређење конкурентности привреде. Посебно су значајне инвестиције у инфраструктуру и технолошке иновације, јер оне стварају предуслове за дугорочан и одржив економски развој.⁶

Један од најважнијих показатеља дугорочног привредног напретка јесте продуктивност рада. Она се најчешће дефинише као однос између остварене производње и утрошеног рада, односно количине произведених добара и услуга по запосленом или по радном сату. Раст продуктивности омогућава повећање производње без пропорционалног повећања трошкова, што представља основу за раст конкурентности и животног стандарда. Продуктивност је директно повезана са технолошким напретком, нивоом образовања радне снаге, организацијом производње и ефикасношћу управљања. Земље које успевају

⁶ Sezal, M. A., Giumelli, F. (2022). Technology transfer and defence sector dynamics: The case of the Netherlands. *European Security*, 31(4).

да континуирано повећавају продуктивност рада обично бележе стабилнији и одрживији привредни раст.⁷

Слика 1. Показатељи привредног раста, кључни макроекономски индикатори (Слика израђена помоћу вештачке интелигенције)

Значајан показатељ економске снаге једне државе представљају и извоз и спољнотрговински биланс. Извоз омогућава пласирање домаћих производа на страна тржишта, повећање производње и стварање нових радних места. Посебно је важно учешће производа и услуга високе додате вредности у структури извоза, јер они доприносе већој конкурентности и бржем економском развоју. Повољан спољнотрговински биланс, који подразумева већи извоз од увоза или уравнотежен однос између њих, позитивно утиче на макроекономску стабилност, девизне резерве и финансијску сигурност државе. Насупрот томе, дуготрајни спољнотрговински дефицити могу представљати извор економске рањивости и зависности од спољних извора финансирања.⁸

Поред наведених показатеља, у савременој економској анализи све већи значај добијају и показатељи који мере квалитет економског раста, као што су ниво дохотка по становнику, степен технолошке развијености, индекс људског развоја, ниво сиромаштва и степен неједнакости у расподели дохотка. Ови индикатори омогућавају свеобухватније сагледавање економских процеса и процену стварних ефеката привредног раста на животни стандард становништва.

Сви наведени показатељи морају се анализирати као међусобно повезани елементи јединственог економског система. Њихово изоловано посматрање може довести до погрешних закључака о стварном стању привреде. Тек кроз свеобухватну анализу БДП-а,

⁷ Hou N., Pan J., Wang X. (2025). Time-varying effects of U.S. military expenditure on economic growth: A disaggregated data analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12.

⁸ Acemoglu D. (2009). *Introduction to Modern Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press.

запослености, инфлације, инвестиција, продуктивности и спољнотрговинских кретања могуће је добити објективну слику о правцима и интензитету привредног раста. Таква анализа је од посебног значаја за процену финансијских и економских капацитета државе, укључујући и способност финансирања сложених јавних система као што су образовање, здравство, инфраструктура и систем одбране.

Слика 2. Показатељи привредног раста (Слика израђена помоћу вештачке интелигенције)

2.3 Значај одрживог привредног раста

Одрживи привредни раст представља један од кључних концепата савремене економске теорије и праксе, који превазилази традиционално схватање економског напретка заснованог искључиво на повећању производње и националног дохотка. За разлику од приступа који успех економије мери искључиво стопом раста бруто домаћег производа, концепт одрживог привредног раста наглашава потребу за успостављањем равнотеже између економских, социјалних и еколошких циљева развоја. Основна идеја овог концепта јесте да економски напредак треба да буде дугорочно одржив, односно да омогући задовољење потреба садашњих генерација без угрожавања могућности будућих генерација да задовоље сопствене потребе.⁹

⁹ Adhikari R. (2025). Economic Security at the Pivot of National Security: Foresight into Nepal's Headway. Unity Journal, 6.

У савременим условима глобализације, технолошког развоја и све израженијих еколошких изазова, одрживи привредни раст постаје један од основних предуслова дугорочне стабилности и конкурентности националних економија. Он подразумева постојање чврстих структурних основа привреде које омогућавају континуирано повећање економске активности без стварања дубоких макроекономских дисбаланса, прекомерног задуживања, исцрпљивања природних ресурса или продубљивања социјалних неједнакости. За разлику од краткорочног привредног раста који може бити последица привремених фактора, као што су повећана јавна потрошња, раст задуживања или повољни услови на међународном тржишту, одрживи раст се заснива на повећању продуктивности, иновацијама, развоју људског капитала и јачању институција.

Један од најважнијих аспеката одрживог привредног раста односи се на унапређење квалитета живота становништва. Савремена економска политика све више полази од становишта да економски раст не представља сам себи сврху, већ средство за постизање ширих друштвених циљева. У том смислу, одржив раст треба да доприноси повећању животног стандарда, смањењу сиромаштва, унапређењу услова рада и обезбеђивању једнаких могућности за све чланове друштва. Равномернија расподела економских користи омогућава већу социјалну кохезију, јачање друштвене стабилности и смањење економских и социјалних тензија које могу угрозити укупан развој државе.

Посебан значај има улагање у људски капитал као један од темељних предуслова одрживог раста. Развој образовног система, унапређење здравствене заштите, подстицање научноистраживачког рада и стварање услова за континуирано усавршавање радне снаге доприносе повећању продуктивности и конкурентности привреде.¹⁰ Савремене економије све више своју развојну стратегију заснивају на знању, иновацијама и технолошком напретку, што људске ресурсе чини најважнијим фактором дугорочног економског развоја.

Одрживи привредни раст нераскидиво је повезан и са питањем заштите животне средине. Интензиван економски развој у прошлости често је био праћен прекомерним коришћењем природних ресурса, загађењем ваздуха, воде и земљишта, као и деградацијом екосистема. Савремени концепт одрживости наглашава потребу да се економски раст остварује уз рационално коришћење природних ресурса и примену технологија које минимизују негативан утицај на животну средину. Развој обновљивих извора енергије, повећање

¹⁰ Aghion P., Howitt P. (2009). *the Economics of Growth*. Cambridge, MA: MIT Press.

енергетске ефикасности, примена зелених технологија и прелазак на моделе циркуларне економије представљају важне механизме за постизање дугорочно одрживог развоја. На тај начин се истовремено обезбеђују економски напредак и очување природних ресурса за будуће генерације.

Једна од кључних компоненти одрживог привредног раста јесте и фискална стабилност. Економија која остварује стабилан и континуиран раст ствара услове за редован прилив јавних прихода и ефикасно функционисање јавних финансија. Стабилни буџетски приходи омогућавају држави да планира и реализује дугорочне развојне пројекте, финансира јавне услуге и одржава квалитет институција. Истовремено, одржив раст смањује потребу за прекомерним задуживањем и умањује ризик од фискалних криза које могу угрозити економску и политичку стабилност државе. Финансијска стабилност је од посебног значаја за секторе од стратешког значаја, као што су образовање, здравство, инфраструктура и систем одбране, чије функционисање зависи од сигурних и предвидивих извора финансирања.

Важна карактеристика одрживог привредног раста јесте и отпорност економије на различите спољашње и унутрашње шокове. Савремени свет карактеришу бројни изазови, укључујући глобалне финансијске кризе, геополитичке сукобе, енергетске поремећаје, пандемије и климатске промене. Економије које имају диверсификовану производну структуру, развијену инфраструктуру, стабилан финансијски систем и ефикасне институције показују већу способност прилагођавања таквим променама. Отпорност на кризе омогућава очување економске активности, запослености и социјалне стабилности чак и у условима значајних поремећаја, што представља важан предуслов националне безбедности и дугорочног развоја.

Институционални фактори такође имају значајну улогу у обезбеђивању одрживог привредног раста. Владавина права, политичка стабилност, ефикасна јавна управа, транспарентност институција и борба против корупције стварају повољан амбијент за инвестиције и предузетничке активности. Јаке и функционалне институције омогућавају доследно спровођење економских политика, заштиту имовинских права и стварање поверења код домаћих и страних инвеститора. Управо због тога се институционални квалитет све чешће препознаје као један од најважнијих фактора дугорочног економског успеха.

Значај одрживог привредног раста огледа се и у његовој повезаности са националном безбедношћу и способношћу државе да ефикасно функционише у условима савремених изазова. Стабилна и развијена економија представља основу финансијске снаге државе, омогућавајући јој да обезбеди довољна средства за функционисање јавних институција, модернизацију инфраструктуре и развој одбрамбених капацитета. Економски снажне државе имају већу способност да одговоре на кризне ситуације, заштите своје националне интересе и очувају унутрашњу и спољну безбедност.

Сходно томе, одрживи привредни раст представља много више од економске категорије. Он је темељ дугорочног друштвеног напретка, институционалне стабилности и националне безбедности. Само економија која истовремено обезбеђује економску ефикасност, социјалну праведност и очување природних ресурса може створити услове за трајан и свеобухватан развој државе и друштва у целини.¹¹

¹¹ Adhikari R. (2025). Economic Security at the Pivot of National Security: Foresight into Nepal's Headway. *Unity Journal*, 6.

3 Систем одбране, структура и финансирање

3.1 Појам и компоненте система одбране

Систем одбране представља сложен, организован и институционално уређен скуп мера, активности, организација, људских и материјалних ресурса чији је основни циљ заштита суверенитета, независности, територијалног интегритета, уставног поретка и безбедности грађана једне државе. У савременим условима безбедности, систем одбране не обухвата само војне структуре већ представља шири друштвени механизам који интегрише војне, политичке, економске, правне и цивилне капацитете ради спречавања, одвраћања и неутралисања различитих облика угрожавања националне безбедности. Његова улога огледа се не само у одбрани од оружаних претњи већ и у очувању стабилности државе, заштити становништва и обезбеђивању услова за несметано функционисање друштва у миру, ванредном стању и рату.

Савремени концепт система одбране заснива се на принципу свеобухватне безбедности, који подразумева да се безбедносни изазови не могу посматрати искључиво кроз војну димензију. Поред традиционалних војних претњи, државе се данас суочавају са бројним изазовима као што су тероризам, организовани криминал, сајбер напади, миграционе кризе, природне катастрофе, енергетска несигурност и различити облици хибридног деловања. Због тога систем одбране мора бити способан да integriше активности различитих институција и друштвених актера како би се обезбедила свеобухватна заштита националних интереса.

Систем одбране Републике Србије представља саставни део система националне безбедности и организован је као јединствена нормативна, функционална и структурна целина. Његова основна сврха јесте заштита суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности Републике Србије од свих облика спољног и унутрашњег угрожавања. Систем одбране функционише у складу са Уставом Републике Србије, законима и стратешким документима којима су дефинисани национални интереси, безбедносни циљеви и начини њиховог остваривања. Као део ширег система националне

безбедности, систем одбране обезбеђује услове за ефикасан одговор на све облике претњи које могу угрозити државу и њене грађане.¹²

Најзначајнију компоненту система одбране чине оружане снаге, које представљају основни инструмент војне моћи државе. Њихова улога је заштита државе од оружаних претњи, одвраћање потенцијалних агресора и очување територијалног интегритета земље. Оружане снаге су организоване тако да могу деловати у различитим безбедносним условима, од мирнодопских активности до учешћа у одбрамбеним операцијама и кризним ситуацијама. Поред основне одбрамбене функције, оружане снаге све чешће учествују у мировним операцијама, хуманитарним мисијама, спасавању становништва током природних непогода и пружању подршке цивилним властима у ванредним околностима.

Важну улогу у функционисању система одбране има Министарство одбране, које представља централну институцију надлежну за планирање, организовање, развој и управљање одбрамбеним системом. Министарство одбране припрема стратегијске и нормативне документе, управља финансијским средствима намењеним одбрани, координише међународну војну сарадњу и обезбеђује услове за функционисање Војске Србије. Поред Министарства одбране, значајну улогу имају и друге државне институције које својим активностима доприносе реализацији одбрамбене политике и очувању националне безбедности.¹³

Саставни део система одбране чине и цивилна заштита и резервни капацитети државе. У савременим условима безбедности, одбрана се не може ограничити само на војне активности, већ подразумева укључивање читавог друштва у процес заштите од различитих претњи. Цивилна заштита има задатак да штити становништво, материјална добра и животну средину од последица природних катастрофа, техничко-технолошких несрећа и других ванредних ситуација. Истовремено, здравствени систем, јавна предузећа, транспортна инфраструктура, енергетски сектор и индустријски капацитети представљају важне елементе одбрамбене способности државе јер могу бити ангажовани у условима кризе или рата.

Посебан значај у оквиру система одбране имају обавештајно-безбедносне службе. Њихова улога је прикупљање, анализа и процена информација од значаја за националну

¹² Закон о одбрани („Сл.гласник РС“ бр.116/2007, 88/2009, 88/2009- др. закон, 104/2009- др.закон, 10/2015 и 36/2018).

¹³ Стратегија одбране Републике Србије (<http://www.mod.gov.rs/lat/4350/strategije>).

безбедност. Благовремено откривање потенцијалних претњи омогућава доношење адекватних политичких, безбедносних и војних одлука. Обавештајно-безбедносне службе доприносе спречавању терористичких активности, откривању шпијунаже, сузбијању организованог криминала и заштити виталних националних интереса. У савременим условима, њихов значај додатно расте услед појаве нових облика угрожавања као што су сајбер напади и хибридне претње.

Функционисање система одбране заснива се на јасно дефинисаном правном и нормативном оквиру. Устав Републике Србије, закони из области одбране и безбедности, подзаконски акти и стратешки документи представљају основу за организовање и деловање свих субјеката система одбране. Правни оквир обезбеђује законитост рада, демократску и цивилну контролу оружаних снага, транспарентност одлучивања и заштиту права грађана. Поред тога, стратешки документи дефинишу безбедносне приоритете, процењују ризике и усмеравају развој одбрамбених способности у складу са националним интересима.

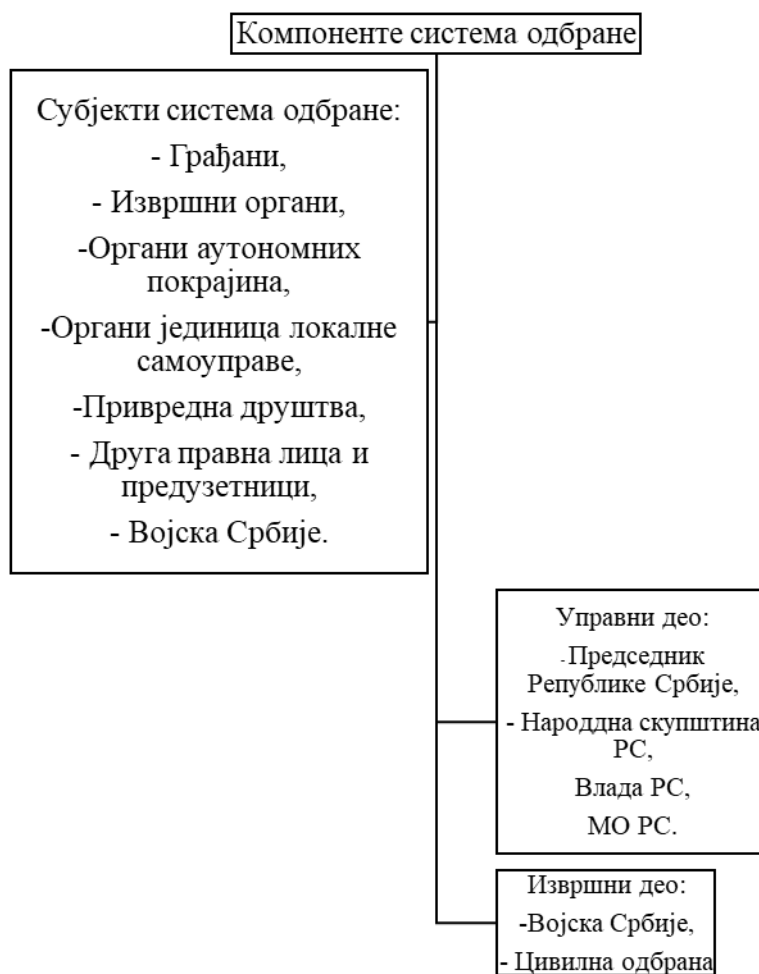
У савременом међународном окружењу све већи значај има међународна сарадња у области одбране и безбедности. Ниједна држава не може самостално одговорити на све безбедносне изазове, због чега се развијају различити облици билатералне и мултилатералне сарадње. Сарадња обухвата размену информација, заједничке војне вежбе, учешће у мировним операцијама, развој заједничких стандарда и јачање способности за реаговање у кризним ситуацијама. Република Србија активно сарађује са бројним међународним организацијама и партнерским државама у циљу јачања својих одбрамбених капацитета и доприноса регионалној и глобалној безбедности.

Систем одбране Републике Србије организован је кроз управљачки и извршни део. Управљачки део чине највиши државни органи и институције надлежне за доношење одлука и усмеравање развоја одбрамбеног система. У њега спадају Народна скупштина, председник Републике, Влада, Министарство одбране, Генералштаб Војске Србије и Савет за националну безбедност. Ове институције креирају одбрамбену политику, доносе стратегијске одлуке, управљају ресурсима и обезбеђују услове за функционисање целокупног система одбране.

Извршни део система одбране чине Војска Србије и друге снаге одбране које непосредно реализују задатке у области заштите и одбране државе. Војска Србије представља главну

оружану снагу Републике Србије и носиоца војних способности за извршавање одбрамбених задатака. Поред Војске Србије, у систему одбране значајну улогу имају и одређене јединице Министарства унутрашњих послова које се ангажују у условима повећаних безбедносних ризика и ванредних ситуација. Координисаним деловањем свих ових субјеката обезбеђује се способност државе да ефикасно реагује на различите облике угрожавања безбедности.

Ефикасност система одбране у великој мери зависи од степена координације између војних и цивилних структура, као и од расположивих економских, технолошких и људских ресурса. Због тога се систем одбране не може посматрати изоловано од укупног друштвеног и економског развоја. Политичка стабилност, економска снага, развијена инфраструктура и ефикасне институције представљају основне предуслове за успешно функционисање и континуирани развој одбрамбених способности државе. У том смислу, систем одбране представља један од најважнијих механизма заштите националних интереса и очувања безбедности Републике Србије.

Слика 3. Компоненте система одбране Републике Србије

3.2 Финансирање сектора одбране

Финансирање сектора одбране представља један од најзначајнијих и најосетљивијих сегмената укупне буџетске и економске политике сваке државе.¹⁴ Начин на који држава обезбеђује и распоређује финансијска средства за потребе одбране непосредно одражава њену економску снагу, безбедносне приоритете и стратешка опредељења. С обзиром на значај који систем одбране има у заштити националних интереса, очувању суверенитета и безбедности грађана, његово финансирање захтева дугорочно планирање, стабилност извора прихода и висок степен ефикасности у управљању расположивим ресурсима.

За разлику од многих других јавних сектора, одбрана се одликује специфичним потребама које подразумевају континуирана и често веома значајна финансијска улагања. Одржавање војне спремности, модернизација наоружања и војне опреме, развој инфраструктуре, школовање и обука кадра, као и улагања у научноистраживачке пројекте и нове технологије, захтевају велике материјалне ресурсе и дугорочне инвестиционе циклусе. Због тога се финансирање одбране не може посматрати као краткорочна буџетска категорија, већ као процес који мора бити усклађен са дугорочним развојним и безбедносним циљевима државе.

Основни извор финансирања сектора одбране у већини држава јесу јавни приходи који се прикупљају путем пореског система и распоређују кроз државни буџет. Буџетска средства намењена одбрани обухватају широк спектар расхода који су неопходни за функционисање система одбране. Највећи део издвајања обично се односи на плате, накнаде и социјална давања професионалних припадника војске и других запослених у сектору одбране. Поред тога, значајна средства усмеравају се на одржавање постојећих борбених система, набавку новог наоружања и војне опреме, изградњу и реконструкцију војних објеката, логистичку подршку, обуку јединица и учешће у међународним мировним и безбедносним мисијама.¹⁵

Један од најчешће коришћених показатеља за анализу нивоа финансирања одбране јесте учешће одбрамбеног буџета у бруто домаћем производу државе. Овај показатељ омогућава процену колики део укупно створене економске вредности држава издваја за потребе националне безбедности и одбране. Истовремено, он служи као основ за

¹⁴ Годишњи извештаји Министарства одбране Републике Србије (<http://www.mod.gov.rs>).

¹⁵ Elish E., Ahmed H. E., AboElsoud M. E. (2023). Military spending crowding out health and education spending: Which views are valid in Egypt? Humanities and Social Sciences Communications, 10.

упоређивање издвајања различитих држава и процену њихових одбрамбених приоритета. Виши проценат издвајања обично указује на већи значај који држава придаје развоју одбрамбених способности, док нижи проценат може бити последица ограничених економских могућности или другачије постављених буџетских приоритета. Међутим, сам ниво издвајања није довољан показатељ успешности система одбране, јер је подједнако важно и на који начин се расположива средства користе.¹⁶

Планирање финансирања одбране мора бити усклађено са реалним могућностима националне економије. Економски развој и раст државних прихода омогућавају већа издвајања за одбрану без значајног нарушавања буџетске равнотеже. Са друге стране, у условима економске кризе, смањења привредне активности или раста јавног дуга, државе су често приморане да преиспитају структуру јавне потрошње и ограниче расходе. Уколико се средства за одбрану значајно повећавају у условима ограничених буџетских ресурса, може доћи до смањења инвестиција у друге важне секторе као што су образовање, здравство, наука, инфраструктура или социјална заштита. Због тога је неопходно успоставити равнотежу између безбедносних потреба и економских могућности државе.

Фискална одрживост представља један од основних принципа финансирања сектора одбране. Она подразумева способност државе да дугорочно обезбеђује потребна средства за функционисање и развој система одбране без угрожавања стабилности јавних финансија. Остваривање овог циља захтева прецизно буџетско планирање, реалну процену безбедносних ризика и континуирану контролу јавне потрошње. Посебан значај имају механизми буџетског надзора и ревизије који обезбеђују законито, ефикасно и транспарентно коришћење средстава намењених одбрани.

Савремени трендови у области финансирања одбране све више укључују различите облике сарадње између јавног и приватног сектора. Посебно је значајна сарадња у области истраживања и развоја, производње војне опреме, развоја информационих система и примене нових технологија. Укључивањем приватних компанија и научноистраживачких институција у развој одбрамбених капацитета могуће је убрзати технолошке иновације, смањити трошкове развоја појединих система и повећати конкурентност домаће

¹⁶ NATO Defence Expenditure Reports (<http://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf>).

одбрамбене индустрије. Истовремено, овакви облици сарадње доприносе развоју привреде, отварању нових радних места и јачању технолошке базе државе.

Посебан значај има развој домаће одбрамбене индустрије као важног сегмента националне економије и система одбране. Производња наоружања, војне опреме и специјализованих технологија омогућава већу самосталност државе у снабдевању оружаних снага, смањује зависност од увоза и доприноси економском расту кроз извоз производа на међународно тржиште. Развијена одбрамбена индустрија може представљати значајан извор прихода и технолошког напретка, али истовремено захтева континуирана улагања у истраживање, развој и модернизацију производних капацитета.

Ефикасно управљање финансијским ресурсима у сектору одбране подразумева примену принципа економичности, рационалности и одговорности. Ограничени буџетски ресурси захтевају пажљиво одређивање приоритета и усмеравање средстава на оне програме и пројекте који обезбеђују највећи допринос националној безбедности. У том контексту све већи значај добијају системи програмског буџетирања, анализа трошкова и користи, као и различити модели процене ефикасности јавне потрошње у сектору одбране.

Транспарентност финансирања представља важан предуслов за изградњу поверења јавности у институције одбране. Иако одређени део података мора остати поверљив због заштите националне безбедности, јавност има право да буде информисана о основним правцима трошења буџетских средстава и резултатима који се тим средствима остварују. Транспарентно управљање ресурсима доприноси јачању демократске контроле, спречавању злоупотреба и повећању укупне ефикасности система одбране.

Све наведено указује да финансирање сектора одбране представља сложен и вишедимензионалан процес који је непосредно повезан са економским развојем државе. Само економски стабилна и развијена држава може обезбедити довољна средства за модернизацију и развој одбрамбених капацитета, док истовремено одржава равнотежу између безбедносних потреба и других друштвених приоритета. Због тога ефикасно, одговорно и транспарентно финансирање одбране представља један од кључних предуслова изградње функционалног, модерног и отпорног система одбране који је способан да одговори на савремене безбедносне изазове и заштити националне интересе државе.

3.3 Значај модернизације и технолошког развоја у систему одбране

Технолошки развој и модернизација представљају једне од најзначајнијих фактора савременог развоја система одбране. У условима убрзаног научно-технолошког напретка, безбедносно окружење постаје све сложеније, а природа претњи све разноврснија и непредвидивија. Традиционални облици оружаных сукоба постепено уступају место новим облицима деловања који укључују сајбер нападе, информационо ратовање, употребу беспилотних система, вештачке интелигенције и напредних комуникационих технологија. Због тога способност државе да прати технолошке промене и благовремено модернизује своје одбрамбене капацитете постаје један од кључних предуслова за очување националне безбедности, суверенитета и стратешке стабилности.¹⁷

Савремени системи одбране све више зависе од примене напредних технологија које омогућавају брже доношење одлука, ефикасније управљање ресурсима и прецизније извршавање војних задатака. Развој информационо-комуникационих технологија омогућио је стварање сложених командно-информационих система који повезују различите нивое командовања и омогућавају размену података у реалном времену. Захваљујући таквим системима, доносиоци одлука могу брже реаговати на промене у оперативном окружењу, што значајно повећава ефикасност војних операција и смањује могућност доношења погрешних процена.

Модернизација система одбране не подразумева искључиво набавку новог наоружања и војне опреме. Она обухвата свеобухватан процес трансформације који укључује организационе промене, унапређење доктринарних решења, развој нових оперативних концепата и усавршавање система управљања људским и материјалним ресурсима. Савремене оружане снаге морају бити високо мобилне, флексибилне и способне за брзо прилагођавање различитим облицима претњи. У том контексту, посебан значај имају способност интероперабилности, интеграција различитих система и примена дигиталних технологија које омогућавају координисано деловање свих елемената система одбране.

Један од најзначајнијих покретача модернизације представља развој вештачке интелигенције. Примена алгоритама за анализу великих количина података, аутоматизовано доношење одлука и подршку командовању омогућава значајно повећање

¹⁷ Sezal, M. A., Giumelli, F. (2022). Technology transfer and defence sector dynamics: The case of the Netherlands. *European Security*, 31(4).

ефикасности војних операција. Вештачка интелигенција се користи за анализу безбедносних ризика, препознавање потенцијалних претњи, управљање беспилотним системима и оптимизацију логистичких процеса. Њена примена омогућава бржу обраду информација и смањује време потребно за доношење критичних одлука, што у савременим конфликтима може представљати одлучујућу предност.

Поред вештачке интелигенције, значајну улогу имају и сајбер технологије. Сајбер простор је постао ново подручје деловања у којем државе настоје да заштите сопствене информационе системе и критичну инфраструктуру. Сајбер напади могу угрозити функционисање државних институција, енергетских система, телекомуникационих мрежа и војних капацитета, што их чини једним од најозбиљнијих савремених безбедносних изазова. Због тога развој способности за сајбер одбрану представља приоритет многих држава. Улагања у сајбер-безбедност обухватају развој специјализованих јединица, обуку кадрова, унапређење заштите информационих система и развој механизма за откривање и спречавање дигиталних претњи.

Посебан значај у модернизацији система одбране имају сателитске и свемирске технологије. Савремене оружане снаге у великој мери зависе од сателитских система за комуникацију, навигацију, извиђање и прикупљање обавештајних података. Прецизно одређивање положаја, праћење кретања потенцијалних претњи и обезбеђивање непрекидне комуникације омогућавају значајно повећање оперативних способности. Развој свемирских технологија утиче на све аспекте савремене одбране, од планирања операција до управљања сложеним системима наоружања.

Важан сегмент модернизације представља и развој беспилотних платформи, које имају све већу улогу у савременим војним операцијама. Беспилотне летелице, копнени и поморски системи омогућавају извршавање различитих задатака без директног излагања људства опасности. Ови системи се користе за извиђање, надзор, прикупљање података, електронско ратовање и борбена дејства. Њихова примена доприноси повећању оперативне ефикасности и смањењу ризика по људске животе, што представља један од кључних циљева савремене војне технологије.

Технолошки развој у области одбране има значајне ефекте и на укупну привреду државе. Истраживање и развој нових технологија подстичу научно-технолошки напредак, развој високотехнолошких индустрија и јачање конкурентности националне економије. Многе

технологије које су првобитно развијене за војне потребе касније су нашле широку примену у цивилном сектору. Развој интернета, сателитске навигације, савремених комуникационих система и бројних медицинских технологија представља примере иновација које су настале у оквиру војних истраживања, а затим постале важан део свакодневног живота.

Посебну улогу у процесу модернизације има домаћа одбрамбена индустрија. Развијени производни и истраживачки капацитети омогућавају држави да самостално развија и производи део неопходне војне опреме, чиме се смањује зависност од страних добављача и повећава безбедност снабдевања. Истовремено, домаћа одбрамбена индустрија може представљати значајан извор прихода кроз извоз производа и технологија на међународно тржиште. На тај начин модернизација одбране доприноси не само безбедносним већ и економским циљевима државе.

Међутим, модернизација система одбране захтева значајна финансијска средства и дугорочну стратегију развоја. Набавка савремених система наоружања, изградња технолошке инфраструктуре, школовање стручног кадра и финансирање истраживачких пројеката представљају велике буџетске издатке који морају бити пажљиво планирани. Због тога је неопходно да процес модернизације буде усклађен са реалним економским могућностима државе и принципима одрживог развоја. Само економски стабилна држава може континуирано улагати у технолошки напредак и одржавати висок ниво одбрамбених способности.

Успешна модернизација захтева и развој људских ресурса способних да управљају савременим технологијама. Поред набавке опреме, неопходно је континуирано образовање и стручно усавршавање припадника система одбране. Савремени официри, инжењери, аналитичари и стручњаци за информационе технологије постају једнако важни као и сама техничка средства. Знање и способност примене нових технологија представљају кључни фактор успешног функционисања модерног система одбране.¹⁸

Све наведено указује да технолошки развој и модернизација представљају темељ изградње ефикасног и савременог система одбране. Државе које успевају да благовремено интегришу технолошке иновације у своје одбрамбене структуре стичу значајну предност у спречавању и управљању безбедносним кризама, јачају своју отпорност на савремене

¹⁸ Стратегија одбране Републике Србије (<http://www.mod.gov.rs/lat/4350/strategije>).

претње и обезбеђују дугорочну заштиту националних интереса. У условима све интензивније глобалне конкуренције и брзих технолошких промена, модернизација система одбране постаје не само војни већ и економски, политички и стратешки приоритет сваке државе.

4 Повезаност привредног раста и система одбране и утицај привредног раста

4.1 Утицај привредног раста на капацитете одбране

Привредни раст представља један од најважнијих предуслова за изградњу, развој и одржавање функционалног, модерног и ефикасног система одбране.¹⁹ Економска снага државе директно утиче на њену способност да обезбеди неопходне финансијске, материјалне, технолошке и људске ресурсе који су потребни за функционисање одбрамбеног система. У савременим условима, када су безбедносни изазови све сложенији, а војне технологије све захтевније и скупље, економски потенцијал државе постаје један од кључних фактора који одређују ниво њене одбрамбене способности. Због тога се привредни раст не може посматрати искључиво као економска категорија, већ и као важан елемент националне безбедности и стратешке стабилности.

Веза између привредног раста и система одбране огледа се пре свега у чињеници да економски развој омогућава повећање јавних прихода и стварање ширег фискалног простора за финансирање одбрамбених потреба. Раст производње, повећање запослености, раст инвестиција и већа економска активност доводе до повећања буџетских прихода кроз порезе и друге јавне дажбине. На тај начин држава стиче могућност да обезбеди већа средства за функционисање и развој система одбране без значајног угрожавања других јавних политика. Стабилни и растући буџетски приходи омогућавају дугорочно планирање одбрамбених расхода и реализацију сложених пројеката који захтевају вишегодишње финансирање.

Позитиван привредни раст омогућава континуирана улагања у модернизацију војне инфраструктуре и набавку савремених система наоружања и војне опреме. Савремене оружане снаге захтевају високо технолошки развијене системе који подразумевају значајна финансијска улагања и дугорочне инвестиције. Развој борбених система, набавка

¹⁹ Solow R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Development. Journal of Economics, 70 (1), 65-94.

ваздухоплова, противваздухопловних система, комуникационе опреме, сајбер-безбедносних капацитета и напредних информационих технологија могући су само у условима стабилног економског раста и довољне буџетске подршке. Економски снажне државе способне су да редовно модернизују своје одбрамбене капацитете и прате брзе технолошке промене које обликују савремено безбедносно окружење.

Поред материјалних ресурса, привредни раст има значајан утицај и на развој људских капацитета у систему одбране. Развијена економија ствара услове за квалитетније образовање, бољу здравствену заштиту и већи животни стандард становништва, што позитивно утиче на квалитет људских ресурса доступних систему одбране. Истовремено, већа економска стабилност омогућава држави да обезбеди конкурентније услове рада, боље плате и квалитетније програме професионалног усавршавања за припаднике оружаних снага и других безбедносних структура. На тај начин јачају се кадровски капацитети система одбране и стварају услови за развој високо обученог и професионалног особља способног да управља савременим технологијама и сложеним безбедносним процесима.

Значај привредног раста огледа се и у могућности финансирања научноистраживачких активности и развоја нових технологија у области одбране. Истраживање и развој представљају један од најважнијих фактора јачања одбрамбених способности у савременом свету. Економски развијене државе могу издвајати значајна средства за развој нових технологија, унапређење војне индустрије и подстицање иновација које доприносе већој ефикасности одбрамбеног система. Улагања у научноистраживачки рад не доприносе само јачању војних способности већ имају и позитивне ефекте на укупну привреду кроз развој високотехнолошких индустрија, повећање продуктивности и јачање конкурентности националне економије.

Економски раст омогућава и развој домаће одбрамбене индустрије, која представља важан ослонац националне безбедности. Развијена индустријска база омогућава производњу и одржавање дела наоружања и војне опреме унутар земље, чиме се смањује зависност од увоза и повећава самосталност у снабдевању оружаних снага. Истовремено, одбрамбена индустрија може бити значајан покретач економског развоја кроз извоз производа, запошљавање високо квалификованих стручњака и подстицање технолошких иновација. На тај начин се ствара снажна међузависност између привредног раста и развоја одбрамбених капацитета.

С друге стране, економска стагнација или економска криза могу имати озбиљне негативне последице по функционисање система одбране. У условима успореног привредног раста или пада економске активности долази до смањења буџетских прихода, што често резултира смањењем издвајања за одбрану. Последице таквих процеса могу се огледати у одлагању модернизације, смањењу инвестиција у инфраструктуру, ограничењу обуке припадника оружаних снага и успоравању технолошког развоја. Недостатак финансијских ресурса може довести до застаревања опреме, пада оперативне спремности и смањења способности система одбране да ефикасно одговори на савремене безбедносне изазове.

Економске кризе могу негативно утицати и на кадровску структуру система одбране. Недовољна средства за плате, обуку и професионални развој могу довести до одлива квалитетног кадра и смањења атрактивности војног позива. Истовремено, ограничени ресурси могу умањити могућности за привлачење младих и високообразованих стручњака који су неопходни за управљање савременим технологијама и комплексним системима безбедности. На тај начин економска слабост државе може дугорочно угрозити укупне одбрамбене способности.

Посебан значај привредног раста огледа се у његовом утицају на способност државе да планира и реализује дугорочне стратегије развоја система одбране. Савремени безбедносни изазови захтевају вишегодишње планирање, континуирано инвестирање и стабилно финансирање. Само економски стабилне државе могу успешно спроводити дугорочне програме модернизације и развоја одбрамбених способности без ризика од честих буџетских ограничења и прекида инвестиционих циклуса. Финансијска предвидивост омогућава ефикасније управљање ресурсима и боље прилагођавање безбедносним променама.

Поред директног утицаја на војне капацитете, привредни раст доприноси и јачању укупне отпорности друштва на кризе и безбедносне изазове. Развијена инфраструктура, стабилне институције, ефикасан здравствени систем, развијене комуникације и висока социјална сигурност представљају важне елементе националне безбедности који су непосредно повезани са нивоом економског развоја. Друштва са снажном економском основом показују већу способност да се суоче са природним катастрофама, економским кризама, сајбер претњама и другим ризицима који могу угрозити безбедност државе.

Постоји снажна и вишеслојна повезаност између привредног раста и перформанси система одбране. Економски развијене државе располажу већим ресурсима за финансирање одбране, брже усвајају технолошке иновације, развијају квалитетније људске ресурсе и обезбеђују виши степен оперативне спремности својих оружаних снага. Насупрот томе, економска нестабилност ограничава могућности модернизације и смањује капацитет државе да адекватно одговори на савремене безбедносне изазове.

Стога се привредни раст може посматрати као један од најважнијих стратешких ресурса државе. Он не обезбеђује само материјалну основу за функционисање система одбране, већ доприноси изградњи институционалне снаге, технолошке независности и дугорочне одрживости безбедносне политике. У савременом међународном окружењу, које карактеришу брзе промене и све сложенији облици угрожавања безбедности, економска снага постаје један од темељних предуслова за очување стабилности, безбедности и националних интереса сваке државе.

4.2 Повратни утицај војних издатака на привреду

Иако се сектор одбране традиционално посматра као област јавне потрошње чији је примарни циљ обезбеђивање националне безбедности, а не остваривање непосредних економских користи, савремене економске анализе све више указују на постојање значајних повратних ефеката војних издатака на привредни развој. Одбрана није изолован систем који функционише независно од економије, већ представља важан део ширег друштвеног и привредног окружења. Финансијска средства која се усмеравају у систем одбране могу покренути различите економске процесе, подстаћи развој индустрије, технолошке иновације, запошљавање и унапређење инфраструктуре, чиме се остварују индиректни позитивни ефекти на укупну економску активност.

Повратни утицај војних расхода на привреду зависи од бројних фактора, међу којима су ниво економског развоја државе, структура привреде, степен развијености одбрамбене индустрије, начин финансирања одбрамбених пројеката и ефикасност управљања расположивим ресурсима. Уколико су средства за одбрану усмерена ка домаћој производњи, развоју технологија и ангажовању националних привредних капацитета, њихов позитиван утицај на економски раст може бити значајно већи него у случајевима када се највећи део средстава троши на увоз опреме или текуће расходе који не стварају додатну економску вредност.

Један од најважнијих механизма кроз који војна потрошња утиче на привреду јесте мултипликативни ефекат јавне потрошње. Средства издвојена за потребе одбране не остају ограничена искључиво на војни сектор, већ се кроз различите економске токове преливају у друге области привреде. Исплата зарада припадницима система одбране повећава куповну моћ становништва и подстиче личну потрошњу, што позитивно утиче на производњу и промет добара и услуга. Истовремено, набавке опреме, изградња инфраструктуре и коришћење различитих услуга стварају додатну тражњу за производима и услугама домаћих предузећа, што подстиче привредну активност и запошљавање.²⁰

Посебно значајан економски ефекат остварује се у државама које располажу развијеном домаћом одбрамбеном индустријом. У таквим условима, значајан део буџетских средстава намењених одбрани остаје унутар националне економије и доприноси развоју производних капацитета, технолошком напретку и стварању нових радних места. Одбрамбена индустрија често ангажује велики број висококвалификованих стручњака из области машинства, електротехнике, информационих технологија, телекомуникација и других високотехнолошких дисциплина. На тај начин војна потрошња може постати покретач развоја читавих индустријских грана и подстаћи раст продуктивности у привреди.²¹

Важан аспект повратног утицаја сектора одбране на економију односи се на инвестиције у истраживање и развој. Савремени системи одбране захтевају континуирано улагање у нове технологије, што подстиче научноистраживачке активности и развој иновација. Историјски посматрано, бројне технологије које данас имају широку цивилну примену настале су као резултат војних истраживања. Развој рачунарских система, интернета, сателитске навигације, напредних комуникационих мрежа, беспилотних летелица и савремених материјала представља примере технологија које су првобитно развијене за војне потребе, а касније су нашле широку примену у цивилном сектору.

Трансфер технологија из војног у цивилни сектор представља један од најзначајнијих механизма кроз који сектор одбране доприноси економском развоју. Када се иновације развијене у оквиру одбрамбених пројеката примењују у индустрији, саобраћају, здравству, телекомуникацијама и другим областима, долази до повећања продуктивности и јачања

²⁰ Dimitraki O., Win S. (2021). Military expenditure-economic growth nexus in Jordan: An application of ARDL bound test analysis in the presence of breaks. *Defence and Peace Economics*, 32(7).

²¹ Gómez-Trueba Santamaría P., Arahuetes García A., Curto González T. (2021). A tale of five stories: Defence spending and economic growth in NATO's countries. *PLoS ONE*, 16(1).

конкурентности привреде. На тај начин улагања у одбрану могу имати много шири друштвени и економски значај од њихове првобитне војне намене.

Поред технолошког напретка, војни расходи могу допринети и развоју инфраструктуре. Изградња војних објеката, путева, аеродрома, комуникационих система и логистичких центара често има двоструку намену, јер се ти капацитети могу користити и у цивилне сврхе. Развијена инфраструктура побољшава повезаност региона, олакшава транспорт људи и робе и доприноси привредном развоју ширег подручја. Посебно је значајан утицај инфраструктурних пројеката на мање развијене регионе, где војне инвестиције могу представљати важан покретач локалног економског развоја.²²

Сектор одбране има значајну улогу и у развоју људског капитала. Образовање, стручна обука и усавршавање кадрова у оквиру војних институција доприносе стварању високо квалификованих стручњака који своја знања и вештине могу касније применити и у цивилном сектору. Војни систем често развија компетенције у областима управљања, логистике, инжењерства, информационих технологија и организације сложених система, што има позитивне ефекте на тржиште рада и укупни људски потенцијал државе.

Међутим, повратни економски ефекти војне потрошње нису увек искључиво позитивни. Уколико издвајања за одбрану пређу ниво који је у складу са економским могућностима државе, могу настати негативне последице по привредни развој. Један од најзначајнијих ризика представља ефекат истискивања, који настаје када повећана војна потрошња смањује расположива средства за друге важне јавне секторе као што су образовање, здравство, наука, социјална заштита или инфраструктура. У таквим условима краткорочне користи од повећаних војних издатака могу бити надмашене дугорочним негативним ефектима по економски и друштвени развој.

Проблем може настати и у случајевима неефикасног коришћења ресурса. Уколико се средства издвојена за одбрану не троше рационално, ако постоји недостатак транспарентности или ако инвестиције нису усмерене ка стратешким циљевима, потенцијални позитивни ефекти могу бити значајно умањени.²³ Због тога је неопходно

²² Tian N. (2015). The economics of military spending, conflict and growth (Doctoral dissertation, University of Cape Town).

²³ North D. C. (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press.

обезбедити ефикасно управљање ресурсима, јасне механизме контроле и дугорочно планирање које ће омогућити максималну искоришћеност расположивих средстава.

Да би се остварили максимални позитивни ефекти војне потрошње на привреду, неопходно је успоставити снажну повезаност између сектора одбране и ширих развојних политика државе. То подразумева подршку домаћој одбрамбеној индустрији, подстицање сарадње између војних институција, универзитета и привреде, инвестирање у научноистраживачке пројекте и развој високотехнолошких предузећа. Посебно је важно стварање механизма који омогућавају бржи пренос знања и технологија из војног у цивилни сектор, чиме се повећава укупна корист од јавних инвестиција у одбрану.

Савремени приступи националној безбедности све више препознају сектор одбране као важног чиниоца економског развоја, а не само као корисника буџетских средстава. Кроз подстицање технолошких иновација, развој индустрије, јачање инфраструктуре и унапређење људског капитала, одбрана може допринети економском расту и повећању конкурентности националне економије. Због тога се у савременим условима војни расходи све чешће посматрају као инвестиција у безбедност, али и као потенцијални инструмент привредног и технолошког развоја државе.

Све наведено указује да је однос између војне потрошње и привредног развоја сложен и вишедимензионалан. Када се планира и реализује у складу са економским могућностима државе и дугорочним развојним циљевима, сектор одбране може остварити значајне позитивне повратне ефекте на привреду. Међутим, за постизање таквих резултата неопходни су рационално управљање ресурсима, институционална ефикасност и јасна стратегија повезивања безбедносних и економских интереса државе.

4.3 Геостратешки аспекти и економска стабилност

Геостратешки положај државе и њена улога у међународним односима представљају важне факторе који у великој мери одређују њену безбедност, политички утицај и могућности економског развоја. Међутим, способност државе да искористи предности свог географског положаја и да активно учествује у обликовању међународних процеса у значајној мери зависи од њене економске снаге и стабилности. Економски развијене државе располажу већим ресурсима за реализацију својих спољнополитичких и безбедносних циљева, док економски слабије земље често имају ограничен простор за

деловање и мању способност заштите сопствених интереса у сложенom међународном окружењу.

У савременом свету економска моћ све више постаје један од основних извора националне снаге. Поред војних капацитета, природних ресурса и политичког утицаја, економска стабилност представља темељ на коме се граде дугорочна безбедност и геостратешки положај државе. Земље које остварују континуиран привредни раст имају већу способност да финансирају развој инфраструктуре, модернизују институције, подижу ниво технолошке развијености и обезбеђују висок степен друштвене стабилности. Сви ови елементи заједно доприносе јачању њихове позиције у међународном систему и повећању могућности за остваривање националних интереса.

Економска стабилност омогућава држави да развија институције које су отпорне на различите облике унутрашњих и спољних притисака. Снажне институције представљају предуслов за ефикасно функционисање система националне безбедности, успешну реализацију спољне политике и очување политичке стабилности. Државе које поседују развијене институционалне капацитете лакше се прилагођавају променама у међународном окружењу, успешније управљају кризама и брже реагују на нове безбедносне изазове. Насупрот томе, економска нестабилност често доводи до слабења институција, повећања социјалних тензија и смањења способности државе да заштити своје интересе.

Један од најважнијих аспеката повезаности привредног раста и геостратешког положаја огледа се у могућности државе да изгради кредибилитет у међународним односима. Кредителитет се заснива на способности државе да доследно спроводи своје политике, испуњава преузете обавезе и обезбеђује стабилно окружење за сарадњу са другим актерима. Економски снажне државе лакше привлаче стране инвестиције, успостављају дугорочна партнерства и учествују у различитим облицима међународне сарадње. Истовремено, оне располажу већим могућностима за улагање у сопствену безбедност и јачање своје позиције на регионалном и глобалном нивоу.

Привредни раст омогућава држави да улаже у инфраструктуру од стратешког значаја, која представља један од кључних фактора геостратешког позиционирања. Савремена транспортна мрежа, железнички и путни коридори, луке, аеродроми, енергетски системи и телекомуникациона инфраструктура имају не само економски већ и безбедносни значај.

Државе које располажу развијеном инфраструктуром постају важне тачке међународне трговине, транзита и комуникације, што повећава њихов геополитички значај и ствара додатне могућности за економски развој.

Посебно важан сегмент представља енергетска безбедност, која је у савременим условима постала један од основних елемената националне безбедности. Стабилан економски раст омогућава улагања у енергетску инфраструктуру, диверсификацију извора снабдевања и развој обновљивих извора енергије. Државе које успевају да обезбеде висок степен енергетске независности имају већу отпорност на спољне притиске и кризе, што позитивно утиче на њихову геостратешку позицију. Истовремено, контрола или значајна улога у енергетским токовима може представљати важан инструмент политичког и економског утицаја у међународним односима.

Привредни раст има директан утицај и на развој система одбране, који представља један од кључних инструмената заштите националних интереса. Економски развијене државе имају могућност да континуирано модернизују своје оружане снаге, инвестирају у нове технологије и развијају напредне безбедносне капацитете. Таква способност не служи искључиво за одбрану од потенцијалних претњи већ и као средство одвраћања, које доприноси очувању стабилности и јачању међународног положаја државе. У савременом безбедносном окружењу војна моћ се све више посматра као производ економске снаге, технолошке развијености и институционалне ефикасности.

Важан аспект геостратешког позиционирања представља и способност државе да активно учествује у међународним организацијама, мировним мисијама и различитим облицима колективне безбедности. Учешће у таквим механизмима захтева одређени ниво економских и институционалних капацитета, јер подразумева издвајање финансијских средстава, развој специјализованих способности и испуњавање бројних међународних стандарда. Државе које успешно испуњавају ове услове стичу већи углед и утицај у међународним односима, што позитивно утиче на њихову безбедност и политички положај.

Посебну улогу у јачању геостратешке позиције имају процеси међународних интеграција. Савремени свет карактерише све већа међузависност држава, због чега се економски и безбедносни интереси све чешће остварују кроз различите облике регионалне и глобалне сарадње. Чланство у економским, политичким и безбедносним организацијама омогућава

приступ новим тржиштима, изворима капитала, технологијама и знању. Истовремено, интеграције доприносе јачању институција, унапређењу управљачких капацитета и у свајању савремених стандарда у различитим областима јавне политике.

Међународна сарадња такође омогућава државама да ефикасније одговоре на савремене безбедносне изазове који све чешће имају транснационални карактер. Тероризам, организовани криминал, сајбер претње, миграционе кризе и климатске промене представљају изазове које ниједна држава не може самостално решити. Економски стабилне државе имају веће могућности за активно учешће у заједничким иницијативама и изградњи механизма колективне безбедности, што додатно јача њихов међународни положај.

С друге стране, економска нестабилност може значајно ослабити геостратешку позицију државе. Низак привредни раст, висока незапосленост, јавни дуг и социјалне тензије могу ограничити могућности за спровођење активне спољне политике и смањити капацитет државе да инвестира у безбедност и развој. Економски проблеми често доводе до политичке нестабилности, што може угрозити кредибилитет државе и смањити њен значај у међународним односима.

Однос између привредног раста, безбедности и геостратешког положаја је двосмеран и међусобно условљен. Док економски развој омогућава јачање одбрамбених способности и међународног утицаја, стабилно безбедносно окружење ствара предуслове за привлачење инвестиција, развој трговине и дугорочан економски напредак. На тај начин се формира позитиван циклус у којем економска стабилност јача безбедност, а безбедност подстиче даљи привредни раст и развој.

Све наведено указује да се геостратешки положај државе у савременим међународним односима све више заснива на њеној способности да одржи стабилан привредни раст, развија модерне институције и обезбеди висок ниво националне безбедности. Економска снага, технолошка развијеност, политичка стабилност и ефикасан систем одбране постају међусобно повезани елементи који одређују место државе у међународном систему и њену способност да штити и остварује сопствене националне интересе.

4.4 Утицај показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије

4.4.1 Утицај бруто домаћег производа на систем одбране Републике Србије

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, Република Србија је у 2024. години остварила реалан раст бруто домаћег производа од 3,88%. Ова стопа представља благо повећање у односу на 2023. годину, када је раст износио 3,85%. Просечна стопа економског раста у периоду од 1996. до 2024. године износила је 3,23%. Истовремено, вредност бруто домаћег производа по текућим ценама достигла је 89,08 милијарди америчких долара, док је БДП по становнику износио 13.523,72 америчка долара. Посматрано према константним ценама, БДП је износио 56,5 милијарди америчких долара, док је БДП по становнику износио 8.575,55 долара. Ови показатељи указују на наставак економског раста и повећање обима економске активности у Републици Србији.

Бруто домаћи производ представља основни показатељ економске снаге државе и један од кључних фактора који одређују могућности финансирања система одбране. Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, Србија је у 2024. години остварила бруто домаћи производ у вредности од 89,08 милијарди америчких долара, уз реалну стопу раста од 3,88%. Континуирани раст БДП-а позитивно утиче на раст јавних прихода и ствара услове за повећање издвајања за сектор одбране.²⁴

Повећање економске активности омогућава држави да обезбеди већа финансијска средства за модернизацију Војске Србије, набавку савремених борбених система, одржавање постојеће војне технике и развој инфраструктуре. Истовремено, раст БДП-а доприноси јачању домаће наменске индустрије, која представља значајан елемент система одбране Републике Србије. Захваљујући расту економске снаге, држава је у могућности да дугорочно планира и реализује сложене пројекте у области одбране, без значајнијег угрожавања других буџетских потреба.²⁵²⁶

²⁴ Lucas R. E. Jr. (1988). On the Mechanics of Economic Development, Journal of Monetary Economics

²⁵ World Bank Data (<http://data.worldbank.org/>).

²⁶ Др пк Дејан Стојковић, пк Дејан Мрдак, пк Борис Стојковић, др Бранкица Поткоњак Лукић, мр пп Ђорђе Петровић, МА Марко Голубовић (2023). Бела књига одбране Републике Србије.

4.4.2 Утицај инвестиција на систем одбране Републике Србије

Инвестициона активност представља једну од значајних компоненти бруто домаћег производа. Према подацима сајта TheGlobalEconomy, инвестиције капитала у Србији су у 2024. години износиле 25,56% БДП-а. У апсолутном износу, капиталне инвестиције достигле су 22,77 милијарди америчких долара. Наведени показатељ обухвата бруто формирање капитала, односно издвајања за повећање фиксних средстава, изградњу инфраструктуре, набавку опреме и машина, као и промене у нивоу залиха. Учешће инвестиција у БДП-у указује на значај инвестиционе активности у структури привредног раста Србије.

Инвестиције представљају један од најзначајнијих покретача економског развоја и фактор који посредно утиче на јачање система одбране. Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, капиталне инвестиције у Србији у 2024. години износиле су 25,56% бруто домаћег производа. Овако високо учешће инвестиција у БДП-у указује на значајну инвестициону активност и постојање потенцијала за даљи привредни раст.

Повећање инвестиција доприноси развоју инфраструктуре, модернизацији индустрије и јачању производних капацитета, што посредно утиче и на систем одбране. Развој саобраћајне и енергетске инфраструктуре повећава мобилност и логистичке способности Војске Србије, док инвестиције у индустријски сектор доприносе развоју домаће одбрамбене индустрије. Истовремено, већа инвестициона активност подстиче економски раст и повећање јавних прихода, чиме се стварају додатни извори финансирања за потребе одбране.

4.4.3 Утицај јавних прихода на систем одбране Републике Србије

Показатељ јавних прихода на сајту TheGlobalEconomy исказан је кроз учешће пореских прихода у бруто домаћем производу. Последњи доступан податак односи се на 2022. годину, када су порески приходи износили 23,9% БДП-а. Овај показатељ обухвата обавезна плаћања држави по основу различитих пореских облика и представља један од основних извора финансирања јавне потрошње и функционисања државних институција. Истовремено, расходи државе за финалну потрошњу у 2024. години износили су 15,83 милијарде америчких долара.

Јавни приходи представљају основни извор финансирања свих функција државе, укључујући и систем одбране. Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, порески

приходи у Републици Србији износили су 23,9% бруто домаћег производа. Овај показатељ указује на способност државе да путем пореског система обезбеди средства за финансирање јавних потреба и очување фискалне стабилности.

Висина јавних прихода директно утиче на могућности финансирања система одбране. Раст пореских прихода омогућава већа издвајања за модернизацију Војске Србије, набавку наоружања и војне опреме, унапређење војне инфраструктуре и побољшање материјалног положаја припадника оружаних снага. Поред тога, стабилни јавни приходи доприносе дугорочном планирању и реализацији стратешких пројеката у области одбране. С обзиром на то да се финансирање одбране у великој мери ослања на буџетска средства, висина и стабилност јавних прихода представљају важан предуслов за развој одбрамбених капацитета Србије.

4.4.4 Утицај нивоа продуктивности на систем одбране Републике Србије

Ниво продуктивности може се сагледати кроз показатеље бруто домаћег производа по становнику. У 2024. години БДП по становнику у Србији износио је 13.523,72 америчка долара по текућим ценама, док је према паритету куповне моћи достигао 26.884 долара по становнику. Према константним ценама, БДП по становнику износио је 8.575,55 долара. Ови показатељи омогућавају процену економске ефикасности и производних капацитета привреде, као и поређење нивоа економске развијености са другим земљама.

Ниво продуктивности представља важан показатељ економске ефикасности и способности привреде да уз расположиве ресурсе створи већу вредност. Виши ниво продуктивности доприноси расту бруто домаћег производа, повећању конкурентности привреде и јачању фискалних капацитета државе. Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, БДП по становнику у Србији у 2024. години износио је 13.523,72 америчка долара, док је према паритету куповне моћи достигао 26.884 долара по становнику.

Повећање продуктивности позитивно утиче на систем одбране јер омогућава стварање веће економске вредности и већи прилив јавних прихода без неопходног повећања броја запослених или обима производних ресурса. То држави омогућава да издвоји више средстава за модернизацију војске, набавку савремене војне опреме и развој одбрамбене индустрије. Истовремено, раст продуктивности подстиче технолошки напредак, који је од великог значаја за развој савремених одбрамбених капацитета и повећање оперативне ефикасности система одбране.

4.4.5 Практични примери утицаја показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије

Утицај показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије може се сагледати кроз кретање бруто домаћег производа, инвестиција, јавних прихода и нивоа продуктивности. Позитивна кретања ових показатеља током последњих година створила су услове за повећање издвајања за одбрану и реализацију бројних пројеката модернизације Војске Србије.²⁷

Раст бруто домаћег производа представља основу за повећање финансијских могућности државе. Према подацима сајта TheGlobalEconomy, Србија је у 2024. години остварила раст БДП-а од 3,88%. Истовремено, приликом ребаланса буџета за 2024. годину, Влада Републике Србије повећала је пројекцију привредног раста и обезбедила додатна средства за више области, укључујући и сектор одбране.²⁸

Практичан пример утицаја раста БДП-а на систем одбране огледа се у континуираном процесу модернизације Војске Србије. Током претходних година набављени су нови системи наоружања, модернизована је војна опрема, унапређени су капацитети Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране, а повећана су и издвајања за опремање јединица. Реализација оваквих пројеката била је могућа захваљујући расту економске активности и повећању укупних буџетских могућности државе.

Инвестиције представљају један од најважнијих покретача привредног развоја. У Србији су последњих година значајно повећана издвајања за капиталне инвестиције, пре свега у области саобраћајне и енергетске инфраструктуре. У буџетским пројекцијама капиталне инвестиције достижу око 6,7% БДП-а, што је вишеструко више него почетком претходне деценије.

Развој инфраструктуре има непосредан значај за систем одбране. Изградња ауто-путева, брзих саобраћајница и модернизација железничке инфраструктуре повећавају мобилност оружаних снага и унапређују логистичке способности војске. Поред тога, инвестиције у домаћу индустрију позитивно утичу на развој наменске индустрије Србије, која представља значајан део националног одбрамбеног потенцијала.

²⁷ SIPRI- Stockholm International Peace Research Institute (<http://www.sipri.org/databases/milex>)

²⁸ The Global Economy (<http://www.theglobaleconomy.com>).

Јавни приходи представљају непосредан извор финансирања система одбране. Захваљујући расту привредне активности, приходи буџета Републике Србије континуирано су расли. Ребалансом буџета за 2024. годину приходи су повећани за 6,5%, док су порески приходи увећани за више од 100 милијарди динара. Истовремено је предвиђено и повећање издвајања за сектор одбране.²⁹

Конкретан пример утицаја јавних прихода на систем одбране јесте могућност финансирања већих плата и накнада припадницима Војске Србије, набавке нове опреме, изградње војних објеката и реализације пројеката модернизације. Без раста буџетских прихода овакви програми би били значајно ограничени.

Раст продуктивности омогућава ефикасније стварање нове вредности у привреди, што се посредно одражава и на систем одбране. Виши ниво продуктивности доводи до повећања конкурентности домаће привреде, већих зарада, већих пореских прихода и јачања индустријске базе државе.

У случају Србије, раст продуктивности посебно је значајан за развој домаће одбрамбене индустрије. Предузећа наменске индустрије све више користе савремене производне технологије, што омогућава повећање производње, извоза и технолошког развоја. Према доступним подацима, извоз наоружања и војне опреме из Србије достигао је стотине милиона долара годишње, што указује на значај продуктивности и технолошког напретка за јачање одбрамбених капацитета земље.

На основу наведених примера може се закључити да су раст БДП-а, повећање инвестиција, раст јавних прихода и унапређење продуктивности међусобно повезани фактори који директно и индиректно доприносе развоју система одбране Републике Србије. Њихов позитиван утицај огледа се у већим финансијским могућностима државе, модернизацији Војске Србије, развоју наменске индустрије и унапређењу укупне безбедносне способности државе.

²⁹ International Monetary Fund (IMF) Data (<http://www.imf.org/en/home>).

4.5 Утицај показатеља привредног раста на систем одбране Савезне Републике Немачке

4.5.1 Утицај БДП на систем одбране СР Немачке

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, Немачка је у 2024. години забележила реалну стопу раста бруто домаћег производа од -0,24%, што указује на благу економску контракцију. Иако је негативан тренд присутан и у односу на претходну годину, када је стопа раста износила -0,27%, може се уочити одређено успоравање пада економске активности. Просечна стопа економског раста Немачке у периоду од 1961. до 2024. године износила је 2,22%.

Укупна вредност бруто домаћег производа Немачке у 2024. години достигла је 4.659,93 милијарде америчких долара, што ову државу сврстава међу највеће светске економије. БДП по становнику износио је 55.800,22 америчка долара, док је БДП по становнику мерен паритетом куповне моћи достигао 62.830 долара. Посматрано по константним ценама, БДП је износио 3.683,6 милијарди долара, а БДП по становнику 44.108,70 долара. Ови показатељи указују на висок степен економске развијености и животног стандарда становништва.

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, Немачка је у 2024. години остварила бруто домаћи производ од 4.659,93 милијарде америчких долара, што је сврстава међу водеће светске економије. Иако је реална стопа раста БДП-а износила -0,24%, укупна економска снага Немачке обезбеђује изузетно висок ниво финансијских капацитета за развој система одбране.

Висока вредност БДП-а омогућава Немачкој да издваја значајна средства за модернизацију оружаних снага, развој војне инфраструктуре, истраживање и развој нових технологија, као и учешће у заједничким безбедносним и одбрамбеним иницијативама у оквиру НАТО-а и Европске уније. Чак и у условима успореног привредног раста, величина немачке економије обезбеђује стабилно финансирање одбрамбеног сектора. Стога се може закључити да на систем одбране Немачке већи утицај има укупна величина БДП-а него краткорочне промене стопе економског раста.

4.5.2 Утицај инвестиција на систем одбране СР Немачке

Инвестициона активност у Немачкој представља значајну компоненту економског развоја и привредне структуре. Према подацима TheGlobalEconomy, капиталне инвестиције су у 2024. години износиле 21,05% бруто домаћег производа. У поређењу са 2023. годином, када је овај показатељ износио 21,67%, забележен је благи пад учешћа инвестиција у БДП-у. Историјски посматрано, просечно учешће капиталних инвестиција у БДП-у Немачке износило је 23,43%.

Наведени показатељ обухвата бруто формирање капитала, односно улагања у фиксна средства, опрему, производне капацитете, инфраструктуру и промене залиха. Иако је учешће инвестиција у 2024. години нешто ниже од дугорочног просека, њихов ниво и даље указује на значајан обим инвестиционе активности као једног од кључних фактора дугорочног привредног развоја.

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, капиталне инвестиције у Немачкој у 2024. години износиле су 21,05% бруто домаћег производа. Иако је њихово учешће у БДП-у нешто ниже него у Србији, апсолутна вредност инвестиција је вишеструко већа услед величине немачке економије.

Висок ниво инвестиционе активности омогућава континуирани развој инфраструктуре, технолошких капацитета и индустријске базе, што има директан значај за систем одбране. Посебно су значајне инвестиције у истраживање и развој, које доприносе унапређењу војне технологије, дигитализацији и модернизацији оружаних снага. Развијена инвестициона основа омогућава Немачкој да одржава висок ниво одбрамбених способности и да реализује дугорочне програме модернизације војске. Стога инвестиције представљају важан фактор очувања војне ефикасности и технолошке супериорности немачког система одбране.

4.5.3 Утицај јавних прихода на систем одбране СР Немачке

Према показатељима доступним на сајту TheGlobalEconomy, јавни приходи Немачке могу се сагледати кроз учешће пореских прихода у бруто домаћем производу. Последњи доступан податак показује да су порески приходи износили око 23,5% БДП-а. Овај показатељ одражава значајну фискалну снагу немачке привреде и способност државе да

обезбеди средства за финансирање јавних функција, инфраструктуре, социјалне заштите, здравства и образовања.

Висок ниво економске активности и развијена пореска база омогућавају стабилно прикупљање јавних прихода, што представља један од темеља финансијске стабилности Немачке као највеће економије Европске уније.

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, порески приходи у Немачкој износили су око 23,5% бруто домаћег производа. Иако је учешће пореских прихода у БДП-у приближно нивоу који бележи Србија, укупна вредност прикупљених средстава је значајно већа због величине немачке економије.

Високи јавни приходи омогућавају Немачкој да обезбеди значајна средства за финансирање система одбране, укључујући модернизацију оружаних снага, развој нових војних технологија и учешће у међународним безбедносним иницијативама. Захваљујући снажној пореској бази и високом нивоу економске развијености, Немачка располаже стабилним и предвидивим изворима финансирања одбране. То омогућава реализацију дугорочних инвестиционих пројеката и континуирано унапређење одбрамбених способности државе.

4.5.4 Утицај нивоа продуктивности на систем одбране СР Немачке

Ниво продуктивности у Немачкој може се сагледати кроз показатеље продуктивности рада и БДП-а по становнику. Према подацима TheGlobalEconomy, продуктивност рада у 2023. години износила је 95 америчких долара по сату рада, док је индекс продуктивности у односу на Сједињене Америчке Државе достигао вредност од 99,35 индексних поена. Ови показатељи сврставају Немачку међу најпродуктивније економије света.

Висок ниво продуктивности последица је развијене индустријске базе, високог степена технолошке опремљености, значајних улагања у истраживање и развој, као и високо квалификоване радне снаге. Истовремено, висока вредност БДП-а по становнику потврђује ефикасност коришћења производних ресурса и висок ниво економске развијености земље.

Немачка се сврстава међу најпродуктивније економије света. Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, БДП по становнику у 2024. години износио је 55.800,22 америчка

долара, док је према паритету куповне моћи достигао 62.830 долара. Поред тога, продуктивност рада износила је око 95 долара по сату рада, што указује на висок степен ефикасности немачке привреде.

Висок ниво продуктивности омогућава Немачкој да ствара значајне економске ресурсе који се могу усмерити ка развоју система одбране. Захваљујући развијеној индустријској бази, високом нивоу технолошког развоја и снажном иновационом потенцијалу, Немачка је у могућности да финансира сложене програме модернизације оружаних снага и развоја савремених војних технологија. Утицај продуктивности на систем одбране огледа се не само у већим финансијским могућностима већ и у способности државе да развија високотехнолошке производе и системе који имају примену у одбрани и безбедности.³⁰

³⁰ NATO Defence Expenditure Reports (<http://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf>).

4.6 Утицај показатеља привредног раста на систем одбране Републике Северне Македоније

4.6.1 Утицај БДП на систем одбране Републике Северне Македоније

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, Северна Македонија је у 2024. години остварила реалну стопу раста бруто домаћег производа од 2,76%, што представља повећање у односу на 2023. годину, када је раст износио 2,07%. Просечна стопа економског раста у периоду од 1991. до 2024. године износила је 1,54%, што указује да је остварени раст у 2024. години био изнад дугорочног просека земље.³¹

Укупна вредност бруто домаћег производа Северне Македоније у 2024. години износила је 16,69 милијарди америчких долара, што представља повећање у односу на 15,76 милијарди долара забележених у 2023. години. Истовремено, БДП по становнику достигао је 9.310,03 америчка долара, док је БДП по становнику мерен паритетом куповне моћи износио 24.464 долара. Према константним ценама, БДП је износио 12 милијарди долара, а БДП по становнику 6.700,64 долара. Ови показатељи указују на наставак економског раста и постепено повећање економске активности у земљи.

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, Северна Македонија је у 2024. години остварила бруто домаћи производ у вредности од 16,69 милијарди америчких долара, уз реалну стопу раста од 2,76%. Иако је македонска економија значајно мања у односу на Србију и Немачку, позитиван економски раст представља важан предуслов за развој система одбране и повећање војних способности државе.

Раст БДП-а омогућава постепено повећање буџетских издвајања за потребе одбране, набавку војне опреме, модернизацију капацитета оружаних снага и унапређење војне инфраструктуре. Као чланица НАТО савеза, Северна Македонија настоји да континуирано унапређује своје одбрамбене способности, а економски раст представља један од кључних предуслова за испуњавање тих циљева. Ипак, због релативно ограничене величине националне економије, могућности финансирања система одбране остају мање у поређењу са Србијом, а посебно у односу на Немачку.

³¹ The Global Economy (<http://www.theglobaleconomy.com>).

4.6.2 Утицај инвестиција на систем одбране Републике Северне Македоније

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, инвестициона активност у Северној Македонији може се посматрати кроз показатељ бруто формирања капитала, који представља једну од кључних компоненти бруто домаћег производа. Инвестиције обухватају улагања у инфраструктуру, производне капацитете, опрему, грађевинске објекте и друге облике фиксног капитала. Учешће инвестиција у структури БДП-а представља важан показатељ развојних потенцијала привреде и њене способности да обезбеди дугорочни економски раст.

Инвестициона активност има значајну улогу у модернизацији привреде, повећању производних капацитета и стварању услова за раст продуктивности и запослености. У условима мале и отворене привреде каква је Северна Македонија, инвестиције представљају један од кључних фактора економског развоја и јачања конкурентности националне економије.

Инвестиције имају значајну улогу у економском развоју Северне Македоније и представљају један од предуслова за јачање националних одбрамбених капацитета. Кроз повећање производних могућности, развој инфраструктуре и привлачење капитала, инвестиције стварају услове за економски раст и повећање буџетских прихода.

Утицај инвестиција на систем одбране Северне Македоније огледа се пре свега у могућности модернизације војне инфраструктуре и постепеног унапређења способности оружаних снага. Као држава са ограниченијим економским ресурсима, Северна Македонија у великој мери зависи од континуиране инвестиционе активности како би обезбедила средства за развој сектора одбране. Поред тога, инвестиције доприносе јачању економске стабилности, која представља важан предуслов за одрживо финансирање одбрамбених потреба и испуњавање обавеза које произилазе из чланства у НАТО савезу.

4.6.3 Утицај јавних прихода на систем одбране Републике Северне Македоније

Јавни приходи представљају значајан елемент функционисања јавног сектора и финансирања државних активности. На сајту TheGlobalEconomy јавни приходи се исказују кроз показатељ учешћа пореских прихода у бруто домаћем производу. Овај показатељ омогућава процену фискалног капацитета државе и степена мобилизације економских ресурса путем пореског система.

Висина јавних прихода директно зависи од нивоа економске активности, запослености и развијености пореске базе. Раст бруто домаћег производа и повећање дохотка становништва позитивно утичу на могућност прикупљања буџетских прихода, што омогућава финансирање јавних услуга, инфраструктуре, образовања, здравства и других функција државе.³²

Јавни приходи представљају један од кључних фактора који одређују могућности финансирања система одбране Северне Македоније. Путем пореских и других буџетских прихода држава обезбеђује средства за функционисање јавних институција, укључујући и сектор одбране.

Раст јавних прихода омогућава повећање издвајања за модернизацију оружаних снага, набавку војне опреме и развој војне инфраструктуре. За Северну Македонију, као државу са мањим економским капацитетима у односу на Србију и Немачку, стабилност јавних прихода има посебан значај јер директно утиче на способност државе да испуњава националне безбедносне циљеве и обавезе које произилазе из чланства у НАТО савезу. Стога су економски раст и ефикасно прикупљање јавних прихода важни предуслови за одржив развој система одбране.

4.6.4 Утицај нивоа продуктивности на систем одбране Републике Северне Македоније

Ниво продуктивности у Северној Македонији може се сагледати кроз показатеље БДП-а по становнику. Према подацима сајта TheGlobalEconomy, БДП по становнику у 2024. години износио је 9.310,03 америчка долара, док је према паритету куповне моћи достигао 24.464 долара по становнику. Према константним ценама, БДП по становнику износио је 6.700,64 долара.

³² OECD. (2024). OECD Economic Outlook. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development.

Ови показатељи омогућавају процену економске ефикасности и производних капацитета привреде. Раст БДП-а по становнику указује на постепено повећање економске продуктивности и животног стандарда становништва. Истовремено, продуктивност представља један од кључних фактора дугорочног економског раста и конкурентности привреде на међународном тржишту.

Према подацима са сајта TheGlobalEconomy, БДП по становнику у Северној Македонији у 2024. години износио је 9.310,03 америчка долара, док је према паритету куповне моћи достигао 24.464 долара по становнику. Ови показатељи указују на нижи ниво продуктивности у односу на Србију и посебно у односу на Немачку.

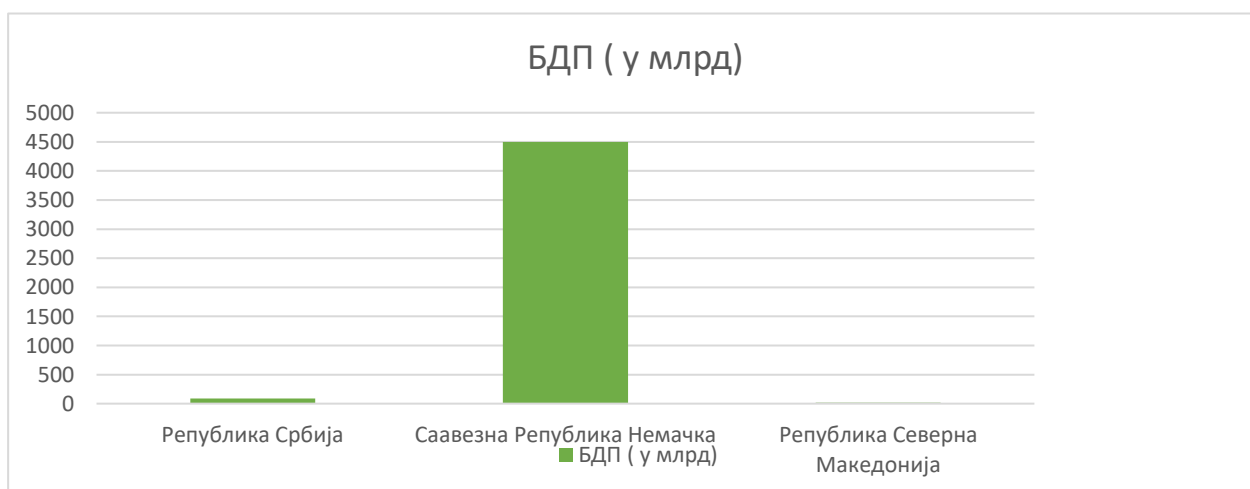
Ниво продуктивности има директан утицај на економску снагу државе и њену способност да обезбеди средства за функционисање система одбране. Виша продуктивност доприноси расту економске активности, повећању јавних прихода и стварању повољнијих услова за финансирање сектора одбране. За Северну Македонију, повећање продуктивности представља важан предуслов за дугорочно јачање одбрамбених капацитета, модернизацију војне инфраструктуре и унапређење способности оружаних снага у складу са савременим безбедносним захтевима.

4.7 Компаративна анализа утицаја показатеља привредног раста на систем одбране Републике Србије, Савезне Републике Немачке и Република Северне Македоније

4.7.1 Компаративна анализа БДП-а

Квартални раст бруто домаћег производа (Q-on-Q Economic Growth) представља важан макроекономски показатељ који мери промену реалног БДП-а у односу на претходни квартал. За разлику од годишње стопе раста, овај индикатор омогућава детаљније праћење краткорочних економских кретања и благовремено уочавање промена у привредној активности. Захваљујући сезонском прилагођавању података, омогућено је реалније поређење економских перформанси различитих држава и процена тренутног стања привреде.

Према подацима са портала TheGlobalEconomy, међу посматраним државама највишу стопу кварталног раста бруто домаћег производа остварила је Северна Македонија. Последња доступна вредност износила је 0,94%, што указује на релативно снажну динамику привредне активности. Овај резултат је значајан и због тога што премашује дугорочни просек раста ове земље, што указује на повољна економска кретања у посматраном периоду. Раст економске активности може се довести у везу са повећањем домаће тражње, инвестиционе активности и постепеним јачањем производних капацитета. За економију величине Северне Македоније, оваква стопа кварталног раста представља показатељ стабилног економског напретка и јачања привредне активности.

Графикон 1. Компарација БДП-а изражена у млрд америчких долара

Србија је остварила квартални раст БДП-а од 0,60%, што је сврстава на друго место међу анализираним државама. Иако је остварена стопа нижа у односу на Северну Македонију, она указује на наставак позитивних економских кретања и очување стабилности привредног раста. Србија је током претходних година бележила континуирано повећање економске активности, чему су допринели раст инвестиција, развој индустријске производње, повећање извоза и реализација бројних инфраструктурних пројеката. Квартални раст од 0,60% показује да је привреда Србије задржала способност раста и у условима изазовног међународног економског окружења.

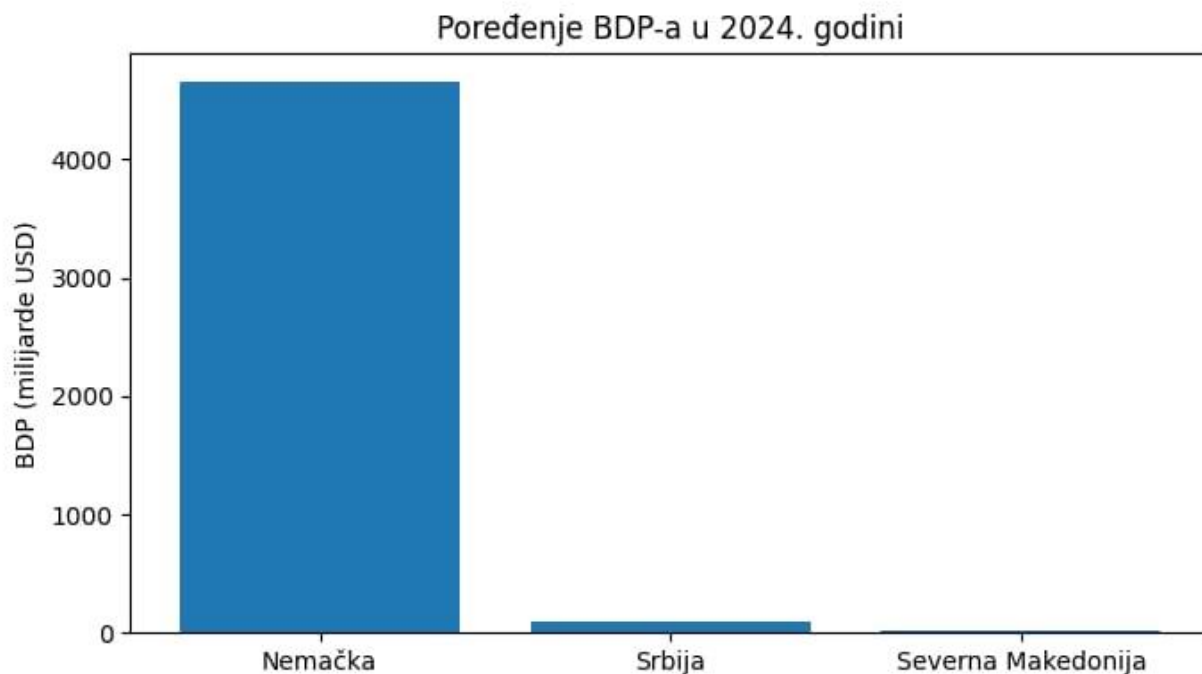
Немачка је забележила најнижу стопу кварталног раста међу посматраним државама, која је износила 0,30%. Иако ова вредност може деловати скромно у поређењу са Србијом и Северном Македонијом, она се мора посматрати у контексту високог степена економске развијености Немачке. Као највећа економија Европске уније и једна од водећих индустријских сила света, Немачка поседује изузетно висок ниво бруто домаћег производа, због чега су стопе привредног раста по правилу умереније. Чак и релативно низак квартални раст у апсолутним износима представља значајно повећање економске активности услед величине немачке економије.

Упоредна анализа показује да су Србија и Северна Македонија оствариле веће стопе кварталног раста од Немачке. Оваква ситуација је карактеристична за земље у развоју које настоје да достигну ниво економске развијености развијених европских држава. Захваљујући нижој полазној основи, ове земље често бележе више стопе раста јер поседују већи потенцијал за ширење производње, привлачење инвестиција и повећање продуктивности. Насупрот томе, развијене економије попут Немачке углавном остварују стабилнији, али умеренији привредни раст.

Посматрано кроз призму рангирања на листи TheGlobalEconomy, Северна Македонија се налази у повољнијој позицији у односу на Србију и Немачку када је реч о краткорочној динамици привредног раста. Србија заузима средишњу позицију и показује стабилне економске перформансе, док Немачка, упркос најнижој стопи раста, и даље представља економски најмоћнију државу међу анализираним земљама.

На основу анализираних података може се закључити да све три државе бележе позитиван квартални раст бруто домаћег производа, што указује на ширење економске активности. Најдинамичнији раст остварила је Северна Македонија са стопом од 0,94%, затим Србија

са 0,60%, док је Немачка забележила раст од 0,30%. Ови резултати показују да земље Западног Балкана у посматраном периоду бележе бржу динамику економског раста у односу на развијене европске економије, што представља позитиван показатељ њиховог процеса економске конвергенције и развоја.

Слика 4. Поређење БДП-а у 2024. години изражено у милијардама америчких долара

На основу података Светске банке за 2024. годину, уочавају се значајне разлике у величини бруто домаћег производа анализираних држава. Немачка са БДП-ом од 4.659,93 милијарде америчких долара представља економски најразвијенију државу у посматраном узорку, док је БДП Србије износио 89,08 милијарди долара, а Северне Македоније 16,69 милијарди долара. Наведени подаци указују на значајно веће економске капацитете Немачке за финансирање система одбране, док Србија и Северна Македонија располажу ограниченијим ресурсима, али уз већи потенцијал за динамичнији раст.

4.7.2 Компаративна анализа капиталних инвестиција

Капиталне инвестиције представљају један од кључних макроекономских индикатора који одражавају ниво економске активности, степен развијености и дугорочни потенцијал раста једне привреде. Оне обухватају улагања у фиксни капитал као што су инфраструктура, индустријски капацитети, опрема, грађевински објекти и други облици дугорочних производних средстава. Упоредна анализа Србије, Северне Македоније и

Немачке омогућава сагледавање значајних разлика у економској снази, структури привреде и инвестиционим капацитетима.

Србија последњих година бележи релативно стабилан и растући тренд капиталних инвестиција, које се крећу око 20 милијарди америчких долара. Овај ниво улагања указује на интензивирање инвестиционе активности и постепено јачање домаће привреде, уз значајно учешће државних и страних инвестиција.

Структурно посматрано, највећи део инвестиција у Србији усмерен је на инфраструктурне пројекте, енергетику, транспортну мрежу, индустријске зоне и прерађивачки сектор. Посебно је изражен значај страних директних инвестиција које утичу на модернизацију производње и повећање извоза. Такође, улагања у путну и железничку инфраструктуру имају кључну улогу у побољшању регионалне повезаности и логистичке конкурентности. Ипак, упркос позитивним трендовима, Србија се и даље суочава са ограничењима која се односе на структуру привреде, ниво технолошког развоја и зависност од спољног капитала. У поређењу са развијеним економијама, обим инвестиција остаје релативно скроман, што указује на потребу за даљим убрзањем инвестиционог циклуса и јачањем домаће акумулације капитала.

Северна Македонија има знатно нижи апсолутни ниво капиталних инвестиција, који се креће око 4 до 5 милијарди америчких долара. Овај податак одражава мању економску величину, ограничен индустријски капацитет и мањи обим домаће акумулације капитала.

Инвестициона структура у Северној Македонији у великој мери је ослоњена на стране директне инвестиције, посебно у слободним економским зонама и у производним секторима оријентисаним на извоз. Значајан део улагања усмерен је на лаку индустрију, аутомобилске компоненте и прехрамбени сектор, као и на инфраструктурне пројекте који имају за циљ побољшање регионалне повезаности.

Иако је апсолутни ниво инвестиција низак, њихов релативни значај у односу на величину економије је висок, што указује на то да су инвестиције један од главних покретача економског раста. Међутим, дугорочни развојни изазови укључују потребу за диверзификацијом привреде, јачањем домаћег капитала и повећањем технолошке сложености производње.

Немачка представља једну од најразвијенијих и најиндустријализованијих економија света, са изузетно високим нивоом капиталних инвестиција који се приближава 1000

милијарди америчких долара. Овај податак одражава снажну економску структуру, високу продуктивност и континуирана улагања у модернизацију привреде.

Капиталне инвестиције у Немачкој карактерише висок степен технолошке софистицираности и усмереност ка дугорочним развојним циљевима. Најзначајнији сектори улагања укључују аутомобилску индустрију, машиноградњу, хемијску индустрију, дигиталну инфраструктуру, као и све више сектор зелене енергије и енергетске транзиције.

Посебно је важно нагласити да Немачка не само да инвестира велике износе, већ то чини у високотехнолошке и иновативне области, што јој омогућава одржавање глобалне конкурентности. Такође, снажан институционални оквир и развијен финансијски систем доприносе стабилности и континуитету инвестиционог циклуса.

Поређењем Србије, Северне Македоније и Немачке уочавају се изражене структурне и квантитативне разлике у нивоу капиталних инвестиција.

Немачка доминира у апсолутним вредностима инвестиција, што је директна последица величине њене економије, високог БДП-а, индустријске развијености и технолошке базе. Њен инвестициони модел је оријентисан на иновације, дигитализацију и дугорочну одрживост, што је чини једним од глобалних лидера.

Србија се налази у средњој позицији, са значајним растом инвестиција у последњој деценији. Њен развојни модел се заснива на комбинацији страних директних инвестиција, инфраструктурних пројеката и постепене индустријализације. Ипак, у поређењу са развијеним економијама, ниво инвестиција је и даље недовољан за бржу конвергенцију.

Северна Македонија има најнижи апсолутни ниво инвестиција, али оне играју релативно значајну улогу у економском расту. Њена привреда је у великој мери зависна од спољног капитала и ограничена у погледу индустријске разноврсности, што утиче на укупни инвестициони потенцијал.

Анализа капиталних инвестиција указује на јасну хијерархију економске развијености између посматраних земаља. Немачка се издваја као високоразвијена економија са снажним и технолошки напредним инвестиционим циклусом. Србија показује транзициони модел раста са позитивним трендовима, али и даље ограниченим обимом капитала. Северна Македонија, иако са најмањим апсолутним инвестицијама, показује значајну зависност од њих као покретача економског развоја.³³

³³ European Defence Agency. (2024). Defence Data 2023-2024. Brussels European Defence Agency.

У целини посматрано, капиталне инвестиције представљају кључни фактор конвергенције мање развијених економија ка развијеним, али само у условима стабилних институција, технолошког напретка и континуираног прилива капитала.

Графикон 2. Компаративна анализа капиталних инвестиција

4.7.3 Компаративна анализа јавних прихода

Јавни приходи представљају један од најзначајнијих макроекономских показатеља који одражавају фискални капацитет државе и њену способност да финансира јавне функције и остварује развојне циљеве. Њихов значај огледа се у чињеници да представљају основни извор средстава за функционисање државне управе, система социјалне заштите, здравства, образовања, као и система одбране и безбедности. Ниво јавних прихода зависи од развијености привреде, ефикасности пореског система, степена формализације економских токова и способности државе да мобилише расположиве економске ресурсе.

У циљу сагледавања фискалних капацитета анализираних држава, као показатељ јавних прихода коришћен је индикатор пореских прихода као процента бруто домаћег производа (Tax Revenue as % of GDP), који објављује Светска банка, а преузима портал TheGlobalEconomy. Овај индикатор омогућава упоредиву анализу способности држава да путем пореског система прикупљају приходе неопходне за финансирање јавне потрошње.

Према расположивим подацима, Република Србија је у 2022. години остварила пореске приходе у висини од 23,9% бруто домаћег производа. Ова вредност Србију сврстава међу државе са релативно високим степеном пореске мобилизације и значајно је изнад светског просека који је износио 17,45% БДП-а. Високо учешће пореских прихода у БДП-у указује на способност државе да обезбеди стабилне изворе финансирања јавних функција и представља важан фактор фискалне стабилности. Истовремено, овај показатељ омогућава држави да издваја значајна средства за инфраструктурне пројекте, социјалну политику и развој система одбране.

Северна Македонија је у 2023. години забележила пореске приходе у висини од 17,86% БДП-а. Иако је ова вредност нешто изнад светског просека, она је осетно нижа у односу на Србију. Нижи ниво пореских прихода указује на ограниченији фискални капацитет државе и мање могућности за финансирање јавних расхода. Ипак, чињеница да је уочен раст у односу на претходну годину сведочи о постепеном јачању јавних финансија и побољшању способности државе да обезбеди средства за реализацију развојних политика.

Када је реч о Немачкој, потребно је нагласити специфичност индикатора који користи Светска банка. Подаци се односе пре свега на приходе централног нивоа власти и не обухватају у потпуности приходе савезних покрајина, локалних самоуправа и обавезне

социјалне доприносе. Због тога релативно нижи проценат пореских прихода у БДП-у не одражава стварну снагу немачког јавног сектора. Немачка као највећа економија Европске уније располаже највећим апсолутним износом јавних прихода међу анализираним државама, захваљујући изузетно високој вредности бруто домаћег производа.

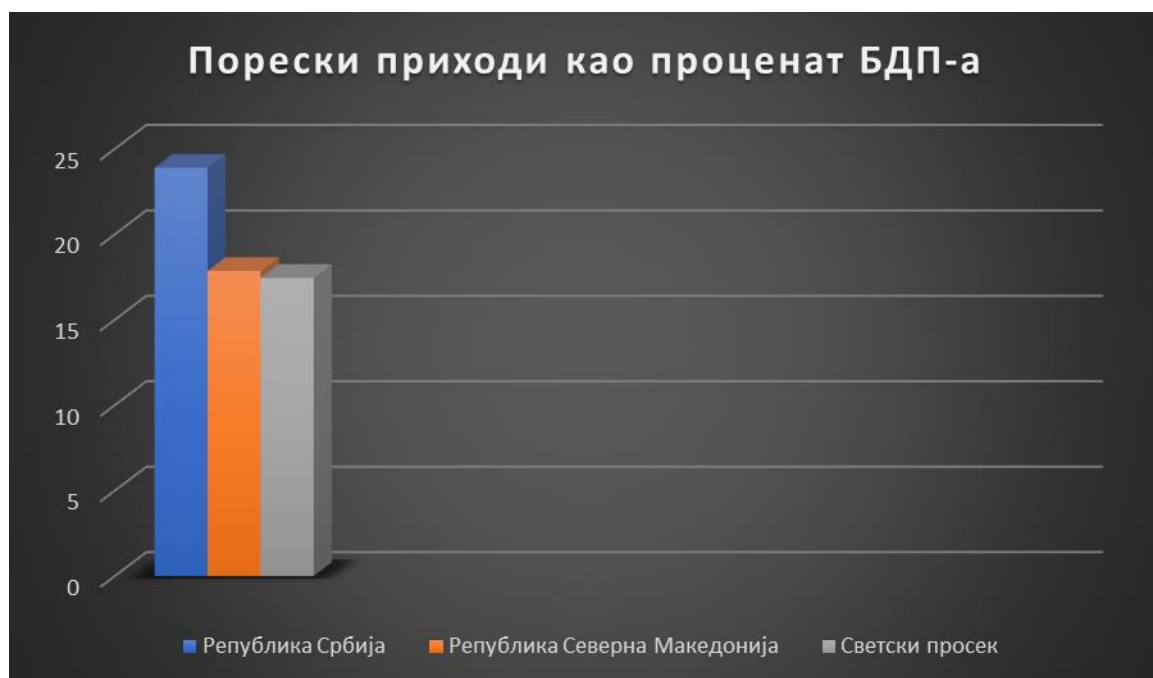
Посматрано са становишта фискалног капацитета, Србија остварује највеће релативно учешће пореских прихода у БДП-у међу анализираним државама. То указује на релативно висок ниво пореске ефикасности и способност државе да обезбеди стабилне буџетске приходе. Северна Македонија бележи ниже вредности, што је последица мањег обима економске активности и уже пореске базе. Са друге стране, Немачка располаже највећим јавним приходима у апсолутном износу, што произилази из величине њене економије и високог нивоа економске развијености.³⁴

Разлике у нивоу јавних прихода имају значајне импликације на финансирање јавних политика и развој државних институција. Већи јавни приходи омогућавају већа издвајања за капиталне инвестиције, научно-технолошки развој, образовање и одбрану. Стога се може закључити да су јавни приходи један од кључних показатеља економске снаге државе и важан предуслов за остваривање дугорочне економске и безбедносне стабилности.³⁵

На основу извршене анализе може се закључити да Србија поседује највеће релативно учешће пореских прихода у БДП-у, док Северна Македонија бележи нешто ниже вредности. Немачка, иако према овом показатељу не одступа значајно у релативном смислу, захваљујући величини своје економије располаже далеко највећим укупним јавним приходима. Управо ова чињеница представља један од основних разлога њене способности да финансира развијен систем јавних служби и одржава висок ниво издвајања за систем одбране и безбедности.

³⁴ SIPRI- Stockholm International Peace Research Institute (<http://www.sipri.org/databases/milex>)

³⁵ United Nations Development Programme (UNDP). (2024). Human Development Report 2023/2024. New York: UNDP.

Графикон 3. Порески приходи као проценат БДП-а

4.7.4 Компаративна анализа нивоа продуктивности

Продуктивност представља један од најважнијих показатеља економске успешности и дугорочног привредног развоја. У економској теорији продуктивност се најчешће дефинише као однос између остварених резултата производње и употребљених фактора производње. Виши ниво продуктивности омогућава ефикасније коришћење расположивих ресурса, повећање производње, раст дохотка становништва и јачање конкурентности националне економије. Због тога се продуктивност сматра једним од основних покретача привредног раста и повећања животног стандарда.

За потребе ове анализе ниво продуктивности посматра се кроз показатељ бруто домаћег производа по становнику, који представља један од најчешће коришћених индикатора економске ефикасности и степена развијености националне економије. Према подацима Светске банке и портала TheGlobalEconomy, Немачка је у 2024. години остварила БДП по становнику од 55.800,22 америчка долара, Србија 13.523,72 америчка долара, док је Северна Македонија забележила вредност од 9.310,03 америчка долара.³⁶

Табела 1. БДП по становнику као показатељ продуктивности у 2024. години

Држава	БДП по становнику изражен у USD
Савезна Република Немачка	55.800,22
Република Србија	13.523,72
Република Северна Македонија	9.310,03

Највиши ниво продуктивности остварује Немачка, што је последица високог степена индустријског развоја, технолошке иновативности и дугогодишњег улагања у образовање, истраживање и развој. Немачка привреда заснива се на високотехнолошким индустријама, аутомобилском сектору, машиноградњи, хемијској индустрији и развијеном сектору услуга. Компаније као што су , и представљају примере високо продуктивних предузећа која генеришу значајну додатну вредност и доприносе високом нивоу националне продуктивности. Захваљујући таквој економској структури, Немачка располаже великим финансијским ресурсима који омогућавају значајна издвајања за јавни сектор, укључујући и систем одбране.

Србија се налази на средини између Немачке и Северне Македоније према нивоу продуктивности. Последњих година приметан је раст продуктивности као резултат

³⁶ World Bank Data (<http://data.worldbank.org/>).

повећања страних директних инвестиција, модернизације производних процеса и развоја инфраструктуре. Значајан допринос том процесу дали су инвестициони пројекти у аутомобилској индустрији, електронској индустрији и информационо-комуникационим технологијама. Отварање производних капацитета компанија као што су "Bosch Srbija" (<https://reference-url-citation.invalid/3>), "ZF Group Srbija" (<https://reference-url-citation.invalid/4>) и "Continental Srbija" (<https://reference-url-citation.invalid/5>) допринело је повећању технолошке сложености производње и расту продуктивности рада. Истовремено, развој ИТ сектора и раст извоза софтверских услуга допринели су стварању веће додате вредности у српској привреди.

Конкретан пример утицаја продуктивности на економски развој Србије може се уочити кроз раст извоза високотехнолошких производа и услуга. Већа продуктивност омогућава домаћим предузећима да производе конкурентније производе, што доводи до повећања извоза, раста прихода и већег прилива средстава у буџет. Последиčno, држава располаже већим ресурсима за финансирање капиталних инвестиција, укључујући модернизацију Војске Србије, набавку нове опреме и развој домаће одбрамбене индустрије.

Северна Македонија бележи најнижи ниво продуктивности међу анализираним државама. Ипак, током последње деценије приметан је напредак који је пре свега резултат привлачења страних инвестиција у технолошко-индустријске развојне зоне и развоја извозно оријентисаних производних капацитета. Мањи обим економије и ограниченији индустријски капацитети условљавају нижи ниво продуктивности у односу на Србију и Немачку. Међутим, процес европских интеграција и континуирано привлачење инвестиција стварају предуслове за постепено повећање економске ефикасности и продуктивности рада.

Упоредна анализа показује да Немачка остварује продуктивност која је више од четири пута већа од продуктивности Србије и приближно шест пута већа од продуктивности Северне Македоније. Овакве разлике последица су различитог нивоа технолошког развоја, инвестиционог потенцијала, образовне структуре становништва и економске снаге посматраних држава.

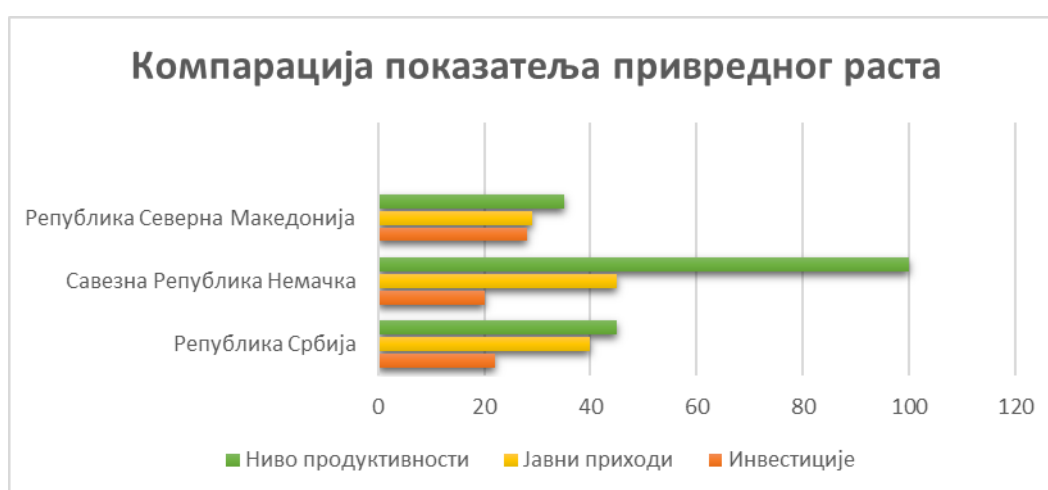
Са становишта система одбране, продуктивност има посебан значај јер представља основу за стварање економских ресурса неопходних за финансирање војних способности. Висок ниво продуктивности омогућава веће јавне приходе, већа издвајања за истраживање и

развој и бржу модернизацију одбрамбених капацитета. Управо због тога Немачка располаже далеко већим могућностима за финансирање сложених програма модернизације оружаних снага, док Србија и Северна Македонија настоје да кроз раст продуктивности створе услове за постепено јачање својих одбрамбених система.

На основу спроведене анализе може се закључити да продуктивност представља један од кључних фактора дугорочног економског развоја и важну основу за финансирање система одбране. Виши ниво продуктивности не доприноси само расту животног стандарда становништва, већ и јачању институционалних и безбедносних капацитета државе, што је од посебног значаја у савременим условима све сложенијег безбедносног окружења.

Табела 2. Табеларна компарација показатеља привредног раста

Показатељ привредног раста/ Држава	Република Србија	Савезна Република Немачка	Република Северна Македонија
БДП (изражено у млрд USD)	Око 90 млрд USD	Између 4,5 и 4,7 билиона USD	Око 17 млрд USD
Инвестиције (% БДП)	22-25%	20-22%	28-30%
Јавни приходи (% БДП)	40-42%	45-46%	29-31%
Ниво продуктивности (ЕУ=100, просек свих држава чланица ЕУ)	45-50	100	35-40

Графикон 4. Компарација показатеља привредног раста

5 Закључак

Привредни раст представља један од кључних предуслова за изградњу, функционисање и дугорочно одржавање савременог, технолошки развијеног и ефикасног система одбране. У условима све сложенијег међународног безбедносног окружења, у коме се појављују традиционалне и асиметричне претње, способност државе да развија и унапређује своје одбрамбене капацитете у великој мери зависи од њене економске снаге. Економски раст, кроз повећање производње, инвестиција и јавних прихода, омогућава стабилно финансирање одбрамбеног сектора и ствара предуслове за његову модернизацију и прилагођавање савременим безбедносним изазовима.

Основни макроекономски показатељи, као што су бруто домаћи производ, ниво инвестиција, структура јавних прихода и степен продуктивности, имају директан и индиректан утицај на способност државе да планира и реализује политику одбране. Већи бруто домаћи производ омогућава шире фискалне капацитете и већу флексибилност у расподели буџетских средстава, док раст инвестиција доприноси развоју индустријске базе и технолошког напретка. Повећана продуктивност, са друге стране, јача укупну конкурентност економије, што се позитивно одражава на одрживост финансирања јавних политика, укључујући и одбрану.

Систем одбране не може се посматрати одвојено од укупног економског и друштвеног контекста државе. Његова ефикасност зависи од стабилности јавних финансија, развијености институција и способности привреде да генерише довољне ресурсе за дугорочно планирање. Стабилна и растућа економија омогућава континуирано улагање у модернизацију војних капацитета, развој домаће одбрамбене индустрије, унапређење образовања и обуке кадрова, као и интеграцију савремених технологија у све сегменте система одбране. Насупрот томе, економска нестабилност и фискална ограничења могу довести до смањења одбрамбених издвајања, успоравања модернизације и слабљења укупне безбедносне способности државе.

Посебну пажњу потребно је посветити рационалности улагања у сектор одбране. Прекомерна или неадекватно планирана издвајања, нарочито у условима ограничених економских ресурса, могу довести до поремећаја у структури јавне потрошње и негативних ефеката на друге кључне области као што су здравство, образовање, инфраструктура и социјална политика. Због тога је неопходно да се политика одбране

заснива на принципима фискалне одрживости, стратешког планирања и ефикасног управљања ресурсима, како би се обезбедила равнотежа између безбедносних потреба и економских могућности.

Истовремено, улагања у систем одбране могу имати значајан повратни утицај на привредни раст. Тај утицај се остварује кроз развој домаће индустрије, подстицање технолошких иновација, унапређење научноистраживачког рада и отварање нових радних места. Одбрамбени сектор често представља покретач развоја високотехнолошких индустрија, при чему се бројне иновације касније преносе у цивилни сектор и доприносе укупној продуктивности привреде. Интензитет ових ефеката зависи од степена развијености економије, структуре производње и нивоа повезаности одбрамбеног и цивилног сектора.

Због тога је од посебног значаја усвајање интегрисаних стратегија које усклађују безбедносне и економске циљеве државе. Такве стратегије подразумевају развој домаће индустријске базе, подстицање иновација, јачање сарадње између државних институција, научних установа и привреде, као и ефикасно коришћење расположивих ресурса. На тај начин систем одбране престаје да буде искључиво потрошач јавних средстава и постаје активан учесник у економском развоју и технолошком напретку друштва.

Показатељи привредног раста имају двоструку улогу: с једне стране служе као основ за планирање одбрамбене политике и дефинисање нивоа издвајања за одбрану, док с друге стране представљају инструмент за процену њене ефикасности и одрживости. Анализа односа између економских перформанси и безбедносних капацитета омогућава боље разумевање међузависности ова два система и доприноси креирању рационалнијих и дугорочно одрживих јавних политика.

Савремени услови захтевају интердисциплинарни приступ у проучавању односа између привреде и одбране, имајући у виду брзе промене у глобалном економском и безбедносном окружењу. Динамика технолошког развоја, промена природе безбедносних претњи и све већа међузависност држава намећу потребу за континуираним унапређењем аналитичких и методолошких оквира. Само свеобухватним приступом могуће је адекватно разумети улогу привредног раста у јачању система одбране и обезбедити дугорочну стабилност и безбедност државе.

Сprovedена компаративна анализа показатеља привредног раста Републике Србије, Савезне Републике Немачке и Северне Македоније потврђује постојање снажне међузависности између економског развоја државе и нивоа развијености њеног система одбране. Показатељи као што су бруто домаћи производ, инвестиције, јавни приходи и ниво продуктивности представљају не само меру економске успешности једне државе, већ и значајне детерминанте њене способности да изгради, финансира и унапређује одбрамбене капацитете у складу са савременим безбедносним изазовима.

Анализа бруто домаћег производа показала је да величина и динамика економске активности директно утичу на финансијске могућности државе у области одбране. Виши ниво БДП-а омогућава стварање шире економске основе из које се финансирају јавне потребе, укључујући и сектор одбране. У том контексту, Немачка као економски најразвијенија држава међу анализираним земљама располаже највећим потенцијалом за финансирање војних капацитета, набавку савремених борбених система, развој војне инфраструктуре и улагања у истраживање и развој одбрамбених технологија. Насупрот томе, Србија и Северна Македонија располажу ограниченијим економским ресурсима, што се одражава на обим и динамику модернизације њихових система одбране. Ипак, континуирани привредни раст у овим државама представља важан предуслов за постепено јачање њихових одбрамбених способности.

Посебан значај у анализи имају инвестиције као покретач дугорочног економског развоја. Инвестициона активност доприноси повећању производних капацитета, модернизацији привредне структуре и унапређењу технолошке основе националне економије. Истовремено, инвестиције стварају услове за развој инфраструктуре, енергетских система, саобраћајних мрежа и индустријских капацитета који имају значајну улогу и у функционисању система одбране. Посматрано кроз призму одбрамбеног сектора, инвестиције омогућавају модернизацију војне опреме, развој наменске индустрије и повећање способности државе да самостално обезбеђује део својих одбрамбених потреба. У случају Србије, инвестиције у инфраструктуру и индустрију створиле су предуслове за јачање домаће одбрамбене индустрије и постепену модернизацију Војске Србије. Немачка, захваљујући високом нивоу инвестиција и развијеној индустријској бази, поседује највећи степен технолошке аутономије и највеће капацитете за развој савремених војних система.

Јавни приходи представљају непосредан финансијски механизам путем којег се обезбеђује функционисање система одбране. Раст јавних прихода омогућава државама већа издвајања за одбрану без угрожавања других јавних функција. Анализа је показала да, иако Србија бележи релативно високо учешће пореских прихода у бруто домаћем производу, Немачка захваљујући значајно већем обиму економске активности располаже далеко већим апсолутним финансијским средствима. То јој омогућава да истовремено финансира сложене програме модернизације оружаних снага, развој војне технологије и учешће у међународним безбедносним иницијативама. Северна Македонија, као економски најмања држава у анализи, располаже ограниченијим фискалним потенцијалом, што утиче на могућности финансирања и развоја система одбране.

Ниво продуктивности представља један од најважнијих дугорочних показатеља економске снаге државе јер одражава способност привреде да ефикасно користи расположиве ресурсе и ствара већу додатну вредност. Виша продуктивност доводи до повећања економског раста, раста дохотка становништва, већих инвестиција и већих јавних прихода, што посредно утиче и на јачање система одбране. Немачка, као држава са највишим нивоом продуктивности, поседује и највеће могућности за финансирање технолошки напредних одбрамбених система. Србија се налази у фази постепеног раста продуктивности, чему доприносе стране директне инвестиције, развој информационо-комуникационих технологија и модернизација индустрије. Северна Македонија бележи најнижи ниво продуктивности, али и потенцијал за њено унапређење кроз даљи прилив инвестиција и структурне реформе.

Сумирајући резултате анализе, може се закључити да економска снага државе представља један од основних предуслова развоја система одбране. Показатељи привредног раста не утичу само на обим расположивих финансијских средстава, већ и на технолошки развој, индустријске капацитете, квалитет људских ресурса и способност државе да одговори на савремене безбедносне изазове. Стога се може тврдити да постоји директна и позитивна корелација између нивоа економског развоја и способности државе да изгради ефикасан, одржив и савремен систем одбране.

На основу спроведеног истраживања потврђена је основна претпоставка да раст бруто домаћег производа, повећање инвестиција, раст јавних прихода и унапређење продуктивности представљају кључне факторе јачања система одбране. Иако се Србија и Северна Македонија по економским капацитетима не могу мерити са Немачком,

позитивни трендови привредног развоја у овим државама указују на могућност постепеног унапређења њихових одбрамбених способности. Сходно томе, одржив економски раст и континуирано унапређење макроекономских показатеља представљају не само предуслов економског напретка већ и један од темељних услова националне безбедности и развоја система одбране у савременим условима.

Преглед слика, графикана и табела

Слике:

1. Слика 1. *Показатељи привредног раста*, кључни макроекономски индикатори, ИЗВОР: Слика израђена помоћу вештачке интелигенције.
2. Слика 2. *Показатељи привредног раста*, ИЗВОР: Слика израђена помоћу вештачке интелигенције;
3. Слика 3. *Компоненте система одбране Републике Србије*;
4. Слика 4. *Поређење БДП-а у 2024. години изражено у милијардама америчких долара*;

Табеле:

1. Табела 1. *БДП по становнику као показатељ продуктивности у 2024. години*;
2. Табела 2. *Табеларна компарација показатеља привредног раста*.

Графикони:

1. Графикон 1. *Компарација БДП-а изражена у млрд америчких долара*.
2. Графикон 2. *Компаративна анализа капиталних инвестиција*;
3. Графикон 3. *Порески приходи као проценат БДП-а*;
4. Графикон 4. *Компарација показатеља привредног раста*;

Литература

1. Adhikari, R. (2025). Economic Security at the Pivot of National Security: Foresight into Nepal's Headway. *Unity Journal*, 6.
2. Azam, M. (2020). Does military spending stifle economic growth? The empirical evidence from non-OECD countries. *Heliyon*, 6(12).
3. Dimitraki, O., Win, S. (2021). Military expenditure-economic growth nexus in Jordan: An application of ARDL bound test analysis in the presence of breaks. *Defence and Peace Economics*, 32(7).
4. Dunne, J. P., Tian, N. (2016). Military expenditure and economic growth, 1960-2014. *Economics of Peace and Security Journal*, 11(2).
5. Elish, E., Ahmed, H. E., AboElsoud, M. E. (2023). Military spending crowding out health and education spending: Which views are valid in Egypt? *Humanities and Social Sciences Communications*, 10.
6. Gómez-Trueba Santamaría, P., Arahuetes García, A., Curto González, T. (2021). A tale of five stories: Defence spending and economic growth in NATO's countries. *PLoS ONE*, 16(1).
7. Hasanov, R. I., Rustamov, T., Alibeyli, A., Huseynova, E., Safarli, A. (2025). The impact of military allocations on economic development: Insights from the South Caucasus region. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 15(3).
8. Hou, N., Pan, J., Wang, X. (2025). Time-varying effects of U.S. military expenditure on economic growth: A disaggregated data analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12.
9. Sezal, M. A., Giumelli, F. (2022). Technology transfer and defence sector dynamics: The case of the Netherlands. *European Security*, 31(4).
10. Simpartl, J. (2024). Military expenditure and economic growth: A meta-analysis. Institute of Economic Studies, Charles University.
11. Sweidan, O. D. (2023). Geopolitical risk and military expenditures: Evidence from the US economy. *Russian Journal of Economics*, 9(2).
12. Tian, N. (2015). The economics of military spending, conflict and growth (Doctoral dissertation, University of Cape Town).
13. Др пк Дејан Стојковић, пк Дејан Мрдак, пк Борис Стојковић, др Бранкица Поткоњак Лукић, мр пп Ђорђе Петровић, МА Марко Голубовић (2023). *Бела књига одбране Републике Србије*.

14. Barro R. J. , Sala i Martin X. (2004). *Economic Growth* (2nd ed.). Cambridge, MA: MIT Press.
15. Acemoglu, D. (2009). *Introduction to Modern Economic Growth*. Princeton: *Princeton University Press*. (<https://press.princeton.edu>).
16. Aghion P., Howitt P. (2009). *the Economics of Growth*. Cambridge, MA: *MIT Press*. (<https://mitpress.mit.edu>) .
17. Solow R. M. (1956). A Contribution to the Teory of Economic Development. *Journal of Economics*, 70 , 65-94.
18. Lucas R. E. Jr. (1988). On the Mechanics of Economic Development, *Journal of Monetary Economics*, 22 , 3-42.
19. North D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: *Cambridge University Press*. (<https://www.cambridge.org>).
20. OECD (2024). *OECD Economic Outlook*. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development. (<https://www.oecd.org/en/topics/economic-outlook.html>) .
21. United Nations Development Programme (UNDP). (2024). *Human Development Report 2023/2024*. New York: UNDP. (<https://hdr.undp.org>).
22. European Defence Agency. (2024). *Defence Data 2023-2024*. Brussels European Defence Agency.
23. *Закон о одбрани* („Сл.гласник РС“ бр.116/2007, 88/2009, 88/2009- др. закон, 104/2009- др.закон, 10/2015 и 36/2018).
24. *Стратегија одбране Републике Србије* (<http://www.mod.gov.rs/lat/4350/strategije>).
25. Годишњи извештаји Министарства одбране Републике Србије (<http://www.mod.gov.rs>).
26. NATO Defence Expenditure Reports (<http://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf>).
27. The Global Economy (<http://www.theglobaleconomy.com>).
28. World Bank Data (<http://data.worldbank.org/>).
29. International Monetary Fund (IMF) Data (<http://www.imf.org/en/home>).
30. SIPRI- Stockholm International Peace Research Institute (<http://www.sipri.org/databases/milex>)